

MONOGRAFIA
POKONFERENCYJNA

SCIENCE,
RESEARCH, DEVELOPMENT #40

Rotterdam

29.04.2021 - 30.04.2021

U.D.C. 72+7+7.072+61+082

B.B.C. 94

Z 40

Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.

(1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.

(30.04.2021) - Warszawa, 2021.

ISBN: 978-83-66401-83-9

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane przez dwóch członków Komitetu Naukowego.

Wszelkie prawa, w tym do rozpowszechniania i powielania materiałów opublikowanych w formie elektronicznej w monografii należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do monografii.

Publikacja elektroniczna.

«Diamond trading tour» ©

Warszawa 2021

ISBN: 978-83-66401-83-9

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

C. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Čekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

N. Yuriychuk, Ph. D in Pedagogics, Assistant Professor, Assistant Professor at the Chair for Ukrainian Linguistics and Methods of Education SHEI «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical Hryhorii Skovoroda University», Ukraina

U. Buts, PhD in Economics, Belarusian Agricultural Academy.

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

I. Bulakh PhD of Architecture, Associate Professor Department of Design of the Architectural Environment, Kiev National University of Construction and Architecture

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

M. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

**ЧИТАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ:
ЗМІСТ, НАВЧАННЯ, МОТИВАЦІЯ**

Попова Л. І. 6

**ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ
ПРОЦЕСІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Мальцева Г. В. 9

**РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА КИТАЮ В АГРАРНІЙ СФЕРІ:
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ УСПІШНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ**

Щербата М.Ю. 11

ОСОБЛИВОСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ КАМПАНІЇ 2007 Р. В РОСІЇ

Опанасюк Т.А. 14

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЙ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ**

Харченко А. С. 17

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ
ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА**

Чайкіна Н.О. 20

МЕТОДИ СИМУЛЯЦІЇ ФІЗИКИ РОСЛИН

Алейнікова В.М. 24

**ЩОДО ВИБІРУ ОПТИМАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ ФАЗ ПОВІТРЯНОЇ
ЛІНІЇ ДЛЯ ЖИВЛЕННЯ ГРУПИ НИЗЬКОВОЛЬТНИХ ОДНОФАЗНИХ
ЕЛЕКТРОПРИЙМАЧІВ**

Романюк Ю. Ф., Соломчак О. В., Савчин О. І., 26

PRELIMINARY FATIGUE ASSESSMENT OF STEEL CYLINDRICAL GEARS

Chemezov D., Stepanova E., Filatov K., Zubatov D., Akhmetov E., Gorechnin A. 30

**МОВНА КАЛЬКА У ТЕКСТАХ СЛУЖБОВИХ ДОКУМЕНТІВ ЯК
ПРОБЛЕМА КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ**

Сікорська В. Ю., Миргородська Н. В. 34

FUNDAMENTALS OF LOGICAL REASONING

Kuznetsov R. O. 38

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА КРУП'ЯНИХ КУЛЬТУР
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Нісходовська О.Ю. 40

**ДІАГНОСТИКА ПОКАЗНИКІВ ГОТОВНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ
ДО ІННОВАЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Potapkina L. V. 46

**ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ДИСЦИПЛІНОЮ “ІНЖЕНЕРНА ТА КОМП'ЮТЕРНА ГРАФІКА”
В УМОВАХ КАРАНТИНУ**

Тарас І.П. 50

**ПРОФІЛАКТИКА ДИСКАЛЬКУЛІЇ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ**

Свириденко Г.В. 53

**ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТВОРЕННЯ МУЗЕЙНОЇ
ЕКСПОЗИЦІЇ НА ПРИКЛАДІ «ЗАЛА ГЕРОЇВ ДСНС» МУЗЕЮ ІСТОРІЇ
ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ МІСТА ОДЕСИ**

Штикало Т.С., Чепурко А. В. 58

**АНАЛІЗ ДЕКОРАТИВНИХ ПРИРОДНИХ КАМЕНІВ
ДЛЯ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ**

Макаренко О.В., Першина Л.О. 61

**KOMPONENT LEKSYKALNY W NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO
JAKO OBCEGO**

Pietruszka L. 67

**ФОРМООБРАЗНИЙ ПІДХІД В ДОСЛІДЖЕННІ ВІРТУАЛЬНОЇ
РЕАЛЬНОСТІ**

Храменок Л. О. 72

ЧИТАННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ В ІНФОРМАЦІЙНУ ЕПОХУ: ЗМІСТ, НАВЧАННЯ, МОТИВАЦІЯ

Попова Л. І.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського»

Ключові слова: іноземні мови; рідна мова; читання; зміст тексту; тенденції.

Keywords: foreign languages; native language; reading; content of text; trends.

В сучасну інформаційну епоху, для якої характерними є значні обсяги інформації та розширення різноманітніших міжнародних контактів, можна спостерігати зниження мотивації вивчення іноземної мови у деяких груп людей. Така ситуація, зокрема, може мати місце для представників мов (людей, для яких ці мови є рідними), якщо кількість носіїв цих мов в країні (в світі) складає десятки або сотні мільйонів. Чому у представників цих мов зменшується мотивація вивчення та використання іноземних мов? Завдяки Інтернету, електронним технологіям, розширенню поліграфічних можливостей зростає кількість текстів будь-якими мовами. А кількість текстів мовами, кількість представників яких – десятки або сотні мільйонів зростає настільки, що дозволяє охопити величезні масиви питань, тематик, призначень текстів. Тому представники так званих великих мов можуть вже задовольнити багато своїх інформаційних запитів, використовуючи тексти своєю рідною мовою. Для більшості людей, навіть тих, хто вивчав іноземні мови за ши-

рокими та різнобічним програмами та мають значний досвід використання іноземних мов, все ж легше орієнтуватись в океані текстів, створених своєю рідною мовою. Так само здійснюється і сприйняття інформації. Тексти рідною мовою, як правило, потребують від читача значно менше часу та зусиль, ніж тексти іноземною мовою. Виникають області знань, де представники «великих мов» можуть здобувати майже всю інформацію, потрібну для задоволення практичних та теоретичних інформаційних потреб, використовуючи тексти своєю рідною мовою.

Прискорення процесів професійної діяльності та життя взагалі також не стимулює значну кількість читачів звертати увагу на тексти іноземною мовою, робота з якими потребує додаткових часу та зусиль, в той час, коли багато інформаційних потреб можна задовольнити за допомогою текстів своєю рідною мовою. Але чи можна в подібній ситуації, характерній в першу чергу для країн з великими мовами, говорити про тенденції зменшення вивчення та використан-

ня саме іноземних мов? На прикладі виду мовленнєвої діяльності – читання, як найбільш поширеного і доступного для використання іноземних мов, розглянемо існуючу мовну ситуацію. На практиці читання рідною та іноземною мовою можуть виникати такі типові випадки: 1) читачеві немає потреби читати іноземною мовою, оскільки у конкретній, потрібній йому області знань існує багато джерел його рідною мовою, що дозволяє задовольняти індивідуальні інформаційні запити; 2) в іншому випадку може існувати цікава та потрібна інформація іноземною мовою, але конкретна людина обирає тексти переважно рідною мовою, оскільки незадоволена своїми знаннями іноземної мови, які не дозволяють ефективно сприймати тексти на іноземній мові. В умовах великої кількості інформації така людина може задовольняти переважну кількість своїх інформаційних потреб за допомогою рідної мови; 3) існує певна кількість текстів іноземною мовою, які за своєю тематикою, змістом тощо є цікавими, актуальними, можуть значно допомогти певним людям у розв'язанні своїх професійних та життєвих задач. Оскільки інформація, яка міститься у таких текстах є важливою для конкретних груп людей, то робота з цими текстами здійснюється незважаючи на витрати додаткових часу та зусиль, іноді значних, особливо, якщо зміст тексту важкий, а знання читачем іноземної мови не є достатнім. Але результат роботи з такими текстами може бути

великим та перевищувати витрати ресурсів людини в процесі його читання (сприйняття, розуміння, пошуку інформації). Саме тексти такого змісту мотивують вивчення та використання іноземної мови [1]. А інтенсифікація професійної діяльності стимулює бажання вдосконалювати мовні знання та інші навички розумової діяльності, необхідні для читання текстів іноземною мовою. Тому у світі спостерігається тенденція оволодіння компетенція ми швидкочитання як рідною, так і іноземною мовою. Дослідити особливості такого процесу – перспективне завдання в галузях психології, мовознавства, педагогічних наук. Вже сьогодні ми можемо зацікавити студента вдосконалювати навички читання іноземною мовою тим, що підберемо цікаві тексти, а також тексти у відповідному інформаційному оточенні [1]. У навчанні іноземної мови слід знаходити зразки текстів, які можуть дати цікаву інформацію студенту, роз'яснювати у різних формах значення відповідних текстів іноземною мовою, розвивати вміння пошуку текстів цікавої тематики (цікавої для конкретних випадків та людей), якої немає (є дуже мало) серед масиву текстів рідною мовою студента. Що є цікавого в інших країнах, про що ми ще не знаємо, як це можна застосувати в конкретних життєвих та професійних ситуаціях, а також для покращення життя у своїй країні в цілому? Такі питання можна ставити в процесі пошуку необхідних для читання текстів іноземною мовою. Пер-

спективним для подальших досліджень може бути пошук текстів іноземною мовою, нових за своїм змістом, якого немає у текстах рідною мовою студентів, та таких, які водночас мають практичне або теоретичне значення.

Література

1. Анісімова Ю. Читання автентичних текстів як запорука швидкого оволодіння англійською мовою. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Вип. 33. Т. 1. С. 117-122.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Мальцева Г. В.

Викладач-стажист Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Ключові слова: цифрові технології, освітній процес, розвиток.

Keywords: digital tools, educational process, development.

Постановка проблеми. Розвиток цифрових технологій все більше впливає на всі сфери діяльності людини, зокрема освітню діяльність. Дослідники все більше звертають увагу на використання цифрових технологій в освіті, завдяки яким розвиваються дистанційне, змішане, мобільне навчання. У зв'язку з цим викладачі вищих навчальних закладів мають бути впевненими користувачами різноманітних цифрових сервісів (Лебедева).

Аналіз досліджень. Проблема використання цифрових технологій в освітньому процесі досліджувалась у працях багатьох вчених, серед яких В. І. Вербицька, В. В. Герасименко, В. Ю. Биков, С. О. Семеріков, Г. Браун, П. Блек, Н. В. Морзе та ін.

Метою статті є аналіз проблеми застосування цифрових інструментів на заняттях з іноземної мови у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Завдяки цифровим технологіям у вищому закладі освіти формується особливе цифрове середовище, яке посилює комунікативні зв'язки суб'єктів освітнього процесу. Сьогодні є велика кількість програмних продуктів, які вже активно застосовуються або можуть

застосовуватися у ході освітнього процесу. Н. В. Морзе у своєму дослідженні класифікує цифрові інструменти наступним чином:

- Сервіси для створення вікторин, опитувальників, онлайн тестувань (zi-plet.com, socrative.com, mentimeter.com, onlinetestpad.com, quizlet.com);
- віртуальні дошки (padlet.com, trello.com, twiddla.com, miro.com, storm-board.com);
- мультисервіси для створення інтерактивних завдань (learningapps.org, studystack.com);
- сервіси для створення хмар слів (answer-garden.ch, wordart.com, tagxedo.com);
- сервіси для створення карт знань (coggle.it, xmind.net, mindmeister.com, bubbl.us);
- сервіси для створення інфографіки та візуалізації (piktochart.com, canva.com, visual.ly, prezi.com, thinglink.com);
- Google-сервіси (google-документи, google-таблиці, google-презентації);
- сервіси для ведення щоденників та журналів (tumblr.com, wordpress.com, blogger.com, facebook.com, twitter.com, instagram.com) (Морзе).

Розглянемо детальніше деякі з вище наведених цифрових інструментів.

Цифровий інструмент Stormboard дозволяє створювати нотатки. Кожна нотатка може містити в собі окрему дошку, яку можуть продивлятися усі студенти та редагувати її в режимі реального часу. Функція одночасної роботи з дошкою декількох користувачів дозволяє виконувати вправи на переклад на заняттях з іноземної мови. Викладач друкує речення на вихідній мові, а студент перекладає його та друкує на цільовій мові.

Цифровий інструмент LearningApps є прикладом сервісу для створення інтерактивних завдань. Він складається з 20 інтерактивних вправ, створених в ігровому форматі («Знайди пару», «Класифікація», «Хронологічна лінійка», «Простий порядок», «Сортування картинок», «Заповнити пропуски»). За допомогою цих вправ можна, наприклад, створити завдання для перевірки

розуміння прочитаного тексту на занятті з іноземної мови.

Висновки. Проведений нами огляд дозволив зробити висновок, що сьогодні є велика кількість цифрових інструментів, які можна використовувати в освітньому середовищі, зокрема на заняттях з іноземної мови. Вони дозволяють набувати студентам різних навичок та вмінь, розвивати різні види мовленнєвої діяльності.

Література

1. Лебедева О. А. Оптимізація освітнього процесу у вищій школі через впровадження сучасних цифрових технологій // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. – 2 (70). С. 205-210.
2. Морзе Н. В. Використання цифрових технологій для формуального оцінювання // Open educational e-environment of modern University, special edition. 2019. С. 202-214.

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА КИТАЮ В АГРАРНІЙ СФЕРІ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ УСПІШНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Щербата Марина Юріївна,

К.е.н., доцент Цяньзуський педагогічний університет, Китай

Ключові слова: аграрна політика, зарубіжний досвід, міжнародна співпраця, імплементація досвіду.

Key words: agrarian policy, foreign policy, international policy, implementation of information.

Однією з найбільш важливих подій світової економічної історії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття стали небачені успіхи економіки Китаю, що більш ніж за 42 роки соціальних та економічних трансформацій перетворився на одну з найпотужніших держав світу. За даними статистики КНР, якщо у 1978 році за показником ВВП країна знаходилася лише на 10-му місці у світі [3], то у 2008 році вона обіграла Німеччину і зайняла 3-є місце, а у 2010 за загальним обсягом ВВП перевершила і Японію, офіційно ставши другою економікою в світі після США. Завдяки стрімкому зростанню економіки, колись злиденна країна за досить короткий час перетворилась у потужну наддержаву, а її доля у світовому ВВП у 1978 році зростає з 5% до 15.5% в 2015 [3,4]. Слід зазначити, що Україна теж активно, вже майже 30 років, проводить реформи, які, як і в Китаї, мають «вражаючі» результати. Однак якщо перша держава збільшила за цей час свій ВВП більш ніж у 10 разів, то Україна, за даними Світового банку, стала світовим лідером з падіння ВВП. Достатньо зазначити, що за 1991-2015 рр.

цей показник скоротився на 35% і подібних аналогів у світі більше не існує. Україна і надалі продовжує дрейф у прірву деіндустріалізації та злиднів більшості населення країни. На жаль ці тенденції ще більше посилюються в останні роки та швидкими темпами продовжують набирати оберти, а тому вивчення позитивного зарубіжного досвіду економічних перетворень та можливостей його застосування у вітчизняній практиці реформування та публічного управління в даний час є дуже важливими. Китай на сьогодні займає другу, після США, позицію у світі за номінальним ВВП та першу по рівню ВВП за паритетом спроможності. Економіка країни демонструє чітку тенденцію росту ключових макроекономічних показників, хоча в останні роки її економічна хода з різних причин дещо сповільнилася і для національної економіки стала характерна тенденція зниження частки реального сектору у ВВП країни та зростання сектору сфери послуг. Однак, щоб вийти на конкретні проблеми аграрної політики Китаю, як особливої теми дослідження, спочатку необхідно дати

загальні характеристики питань, що передують проблемі. Тобто вирішити загальні проблеми без вирішення яких конкретна практика господарювання буде натикатись на постійні хитання та безпринципність. Одним із таких є економічна політика, що має цілеспрямовану дію ряду елементів соціальної сфери на виробництво, результати яких позначаються на ринку (економіці) [2, 5]. Причому уособлений характер виробництва є причиною її появи. У зв'язку з цим виникає ряд запитань. По-перше, чи завжди подібний вплив виступав у вигляді економічної політики. По-друге, що вона собою являє. І по-третє, якщо вона не єдина форма такого впливу, то що їй передує, слідує за нею і як це відбувається (який механізм дії). Зазначене вище дозволяє глибше поглянути на результати розвитку будь-якої країни та зрозуміти її сучасний стан, який багато у чому залежить від особливостей національних економік та специфічного впливу на них держави від усвідомленого, такого що тільки пристосовується до господарських процесів – активного чи пасивного. Виходячи із зазначеного можна констатувати, що теоретичний аспект цього питання, за рідким виключенням, і досі залишається поза межами фундаментального аналізу наукового загалу.. При дослідженні проблем господарювання у будь-якому суспільстві, потрібно, перш за все, чітко виділяти загальні проблеми. Це питання та поняття: держава, суспільство, типи господарств, взаємозв'язки між ними. Без

цих характеристик деталізація конкретних проблем стає розмитою та невизначеною. Економічна політика є однією із таких, причому не єдиною, рівень якої багато у чому визначається ступенем розвитку ринку та капіталу. [5,6] Причому, для економічної політики важливо правильно тлумачити терміни економіка, або ринок як синонімічні конститутивні поняття як одну із форм життєдіяльності соціуму. Іншим аспектом загального плану є визначення принципів впливу держави на суспільство. Так ними може стати виховання громадян як повноцінних членів держави; збільшення грошей допотопними формами капіталу, а потім, в умовах розвиненого ринку капіталом промисловим, що веде до постійного зростання вартості, як тенденції його функціонування. І нарешті, створення умов для гармонійного розвитку людини. Причому усі перераховані вище принципи є нічим іншим, як можливими варіантами дії держави на соціум. Виходячи із вищезазначеного, можна сказати, що економічна політика була не завжди, коли діяла тріада: виробництво – ринок – соціальна сфера. Причому дія на ринок здійснювалась опосередковано через соціальну сферу як економічна політика, в яку входили фінанси, кредит, бюджет і право власності з його юридичним оформленням.[3,4]

Досліджуючи цю проблему, треба чітко аналізувати два питання: управління на рівні держави, галузі, тощо і особливість процесів господарювання на такій території, як сільське госпо-

дарство з його специфічними законами, де діють біологічні та природні процеси, велике значення має об'єкт господарювання – земля та клімат. В кінцевому підсумку аграрна політика держави повинна забезпечувати продовольчу безпеку країни, яка є важливою складовою національної безпеки взагалі. Це гарантує політичну незалежність держави, її економічну цілісність і стабільну соціальну забезпеченість населення, а тому вивчення китайського досвіду є вкрай актуальним з метою його імплементації та адаптації до вітчизняних реалій

Список літератури:

1. Бони Л.Д. Новая аграрная стратегия XIX съезда КПК: цели и проблемы. Проблемы Дальнего Востока. 2018. № 5. С. 57-69.
2. Щербата М.Ю., Гришова Р.В. Renovation of agricultural enterprises in the context of the circular economy. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Miedzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii. (30.09.2020) – Warszawa, 2020.p 29-32.
3. Гришова І., Гришова Р. Державна політика стійкого розвитку в контексті циркулярної моделі економіки. «Перспективи розвитку освіти, науки і бізнесу в глобальному середовищі: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 23 жовтня 2020 р.]. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2020. с.45-47
4. Баян А.В. Гришова І.Ю. Пріоритети екологічної безпеки в аграрній політиці в контексті співробітництва України та Китаю. Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Miedzynarodowej NaukowoPraktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii (30.06.2020) – Warszawa, 2020. P. 33-37.
5. Shabatura T. S., Nikoliuk O. V., Gryshova I. Yu. Benchmarking as an innovative tool for the financial activity of the rural green tourism enterprises. Економіка АПК. 2020. No 3. С. 80–88. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202003080>
6. Gryshova, I., Diachenko, O., Gerasimenko, A. (2019). Бенчмаркінг як метод підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств: практичний досвід застосування. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, (6), 62-72. <https://doi.org/10.32886/instzak.2019.06.07>

ОСОБЛИВОСТІ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ КАМПАНІЇ 2007 Р. В РОСІЇ

Опанасюк Т.А.

Кандидат історичних наук, доцент

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Ключові слова: вибори, Державна Дума, виборче законодавство, політична партія, парламент.

Keywords: election, State Duma, electoral legislation, political party, parliament.

Одним з важливих факторів трансформації партійної системи є парламентські вибори. Особливу роль в партійній системі РФ мали парламентські вибори 2007 р.

Вибори до Державної Думи V скликання визначались значними відмінностями, пов'язаними, як з істотними змінами виборчого законодавства, так і з загальною політичною ситуацією в країні. Новий закон про вибори, ухвалений у 2001 р. і доповнений протягом наступних років, був спрямований на скорочення партійних пропозицій та встановлення повної підконтрольності виборчого процесу не місцевій, а федеральній владі [2, с. 291].

До 2007 р. в Російській Федерації діяла змішана мажоритарно-пропорційна виборча система. З 450 депутатів 225 обиралися по одномандатних округах, 225 – по федеральному виборчому округу, пропорційно кількості голосів, поданих за федеральні списки кандидатів у депутати, висунуті виборчими об'єднаннями і блоками. У грудні 2007 р. в Росії вперше пройшли вибори до Державної Думи за пропорційною системою. Поряд із зміною виборчої системи, у виборче законо-

давство були внесені й інші важливі зміни. Так, з суб'єктів виборчого процесу усувалися виборчі блоки політичних партій й підвищувався виборчий бар'єр для проходження в парламент з 5% до 7%. Ті партії, які не набрали цієї цифри, втрачали всі свої голоси, а також право на представництво в Думі. Було відмінено поріг обов'язкової явки виборців на виборах всіх рівнів та знищено графу голосування "проти всіх". Створювалися «запасні» партії влади (наприклад, у 2006 р. створено партію "Справедлива Росія"). Більш жорсткими стали вимоги й до чисельного складу політичних партій: з 10 до 50 тисяч членів партії, причому в більш ніж в половині суб'єктів РФ в її регіональне відділення повинно було входити не менше 500 членів. З 1 січня 2007 р. політичні партії, що не відповідали даним параметрам, або припиняли своє існування, або стали громадськими об'єднаннями. За даними Федеральної реєстраційної служби лише 15 політичних партій, з числа раніше зареєстрованих Міністерством юстиції РФ, відповідали зазначеним вимогам і допускались до участі у виборах. Ці заходи в першу чергу були спрямовані на

обмеження політичної конкуренції та недопущення в парламент нових політичних гравців.

Парламентські вибори депутатів до Державної Думи відбулись 2 грудня 2007 р. і участь у них взяли 11 партій (у парламентських виборах 2003 р. участь брало 23 об'єднання). З них лише 4 подолали 7% бар'єр: "Єдина Росія" – 64,30% (понад 44 млн. виборців), КПРФ – 11, 57% (понад 8 млн. виборців), ЛДПР – 8, 14% (понад 5 млн. виборців), Справедлива Росія – 7,74% (понад 5 млн. виборців).

Результати парламентських виборів, на думку багатьох аналітиків, були досить передбачуваними. Після підрахунку голосів виборців сильних змін в розподілі місць в Держдумі не відбулось. "Єдина Росія", очолювана В. Путіним, заручилася підтримкою практично половини виборців, які брали участь в голосуванні, та отримала більшість місць в нижній палаті парламенту (315 депутатських мандатів). Отримавши таку перевагу сил, "партія влади" отримала можливість одноосібно приймати будь-які рішення, не беручи до уваги думок інших фракцій.

Успіх "партії влади" пояснюється новим законодавством, котре сама ж "Єдина Росія", користуючись коаліційною конституційною більшістю, і змогла затвердити в період з 2003 по 2007 рр.

Парламентські вибори 2007 р. сприяли змінам в системі політичних відносин в країні. Парламентська кампанія та її результати переконливо продемонстрували, що механізм "корова-

ної демократії" працює без збоїв. Підводячи підсумки парламентських виборів 2007 р. можемо констатувати, що всі суб'єкти політики, крім виконавчої влади, практично повністю були відсторонені не лише за межі управління державою, але й з політичного процесу в цілому. Державна Дума під керівництвом "Єдиної Росії" внесла до виборчого законодавства зміни, які максимально полегшували життя "партії влади" та водночас максимально ускладнювали життя для опозиції. Закріпилася малопартійна система з домінуючою партією.

Парламентська кампанія 2007 р. стала першою на федеральному рівні, в якій була відсутньою графа голосування "проти всіх". Поруч з відміною мінімального порогу явки виборців, це може впливати на подальше викривлення електорального простору країни, його дистанціювання від об'єктивної структури політичних уподобань населення [4, с. 109]. Стає очевидним, що політичний режим взяв курс не лише на витіснення з політичного процесу неугодних суб'єктів, але й на усунення з електорального простору багатьох прошарків виборців. Кон'юнктура політичної пропозиції на виборах 2007 р. була неадекватною структурі політичних уподобань самих росіян. Так, за даними опитування "Левада-Центру", проведеного 23-25 вересня 2007 р., 51% виборців вважали, що "вибори – це чиста формальність, необхідна для самої влади, а не для народу" [1, с.201].

Література:

1. Алексеев Р.А. Избирательные кампании парламентских выборов (1993-2016 гг.) и особенности электорального поведения // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: История и политические науки.. 2018. -, № 3. С. 195-206.
2. Кононенко Н. Сучасна виборча система Російської Федерації як механізм маніпулювання процесом формування політичних суб'єктів // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України.. 2018. -, Випуск 50, С. 286-297.
3. Коргунюк Ю. Р. Закат второй партийной системы. Перспективы российских партий в свете итогов избирательного цикла 2007-2008 гг. // Полития.. 2008. -, № 2. С. 155-185.
4. Любарев А.Е. Голосование «против всех»: мотивы и тенденции. // Полис.. 2003. -, № 6. С. 105-112.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕОРІЙ МОРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В ПСИХОЛОГІЇ

Харченко А. С.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ключові слова: моральний розвиток, особистість, теорія, адаптація, автономна мораль, інтеріоризація.

Keywords: moral development, personality, theory, adaptation, autonomous morality, internalization.

Насьогодні розгляд проблеми морального розвитку особистості відрізняється різноманіттям теорій та міждисциплінарною традицією її вивчення. Аналіз теорій морального розвитку в психології виявляється надзвичайно актуальним у зв'язку з необхідністю визначення його закономірностей та формування моральної цілісності особистості.

У зарубіжній психології теоретичні моделі морального розвитку особистості представлені в когнітивному, психоаналітичному та біхевіористичному напрямках.

На думку Ж.П'яже [4], представника когнітивного напрямку, моральний розвиток – це процес адаптації до вимог соціального середовища, а еволюція моральної свідомості відбувається паралельно розумовому розвитку дитини. Також Ж. П'яже вважає, що розвиток моральності проходить такі стадії: етику примусу (діти вважають правила фіксованими) та етику співробітництва (діти визнають, що правила можна змінювати за спільною угодою).

Тобто в розвитку моральної свідомості діти рухаються від гетерономії (керування інших) до автономії (самоврядування). Етика примусу переходить в етику співробітництва, коли дитина починає вважати мотиви, наміри важливішими за наслідки вчинку.

За Л. Кольбергом, виділяється три рівні морального розвитку: доморальний рівень (поведінка дитини визначається зовнішніми обставинами; моральні рішення дитини характеризуються егоцентризмом і ґрунтуються на особистому інтересі); конвенційний рівень (поведінка дитини будується з орієнтацією на принципи інших людей; автономна мораль (дійсна моральність досягається тільки на цьому рівні; людина судить про поведінку, виходячи з власних критеріїв, що пов'язане з високим інтелектуальним розвитком) [Там само]. Також Л. Кольберг визнає, що між типами моральної орієнтації і конкретними віковими групами немає жорсткого зв'язку. Послідовність стадій універсальна: одна й та сама для різних культур. Якщо лю-

дина досягла постконвенційного рівня (автономної моралі), коли вона не приймає власне суспільство, то незалежно розмірковує про те, яким повинно бути досконале суспільство.

В психоаналітичних концепціях моральний розвиток трактується як поступова зміна механізмів регуляції поведінки – від регуляції її на основі принципу задоволення до регуляції поведінки згідно з принципом реальності [6;7]. Те, що забороняють батьки, є втіленням соціальних норм і вимог суспільства. Через механізм ідентифікації з батьками в дитини починає формуватися система внутрішніх моральних норм. Це відбувається завдяки подоланню едипового комплексу (інтерналізації супер-его) [6]. Тобто дитина починає сприймати заборони, що йшли від батьків, як власні заборони стосовно самої себе. Сформована таким чином моральна інстанція (супер-его) дозволяє дитині поставити під контроль власні бажання.

Представники теорії соціального наuczіння (наприклад, А.Бандура), приділяють значну увагу наслідуванню рольових моделей та системі винагород і покарань, що приводить до закріплення нових форм поведінки [7]. Соціальне наuczіння відбувається завдяки підкріпленню.

На думку А. Бандури, наuczіння може здійснюватися шляхом спостереження за поведінкою інших людей [7]. Поведінка, яку демонструють батьки в сім'ї, однолітки в групі, стає моделлю поведінки, яку наслідує дитина.

Основи теоретичних підходів до

аналізу морального розвитку дитини у вітчизняній психології закладені Л.С. Виготським [2] в його вченні про генезис вищих психічних функцій та О.М. Леонтьєвим [5] в його положенні про психічний розвиток як результат привласнення дитиною соціально-історичного досвіду, яке відбувається через оволодіння моральними зразками шляхом інтеріоризації соціальних норм.

Для того, щоб у дитини сформувались внутрішні етичні інстанції, необхідно забезпечити засвоєння нею змісту моральних норм і правил поведінки, викликати емоційне ставлення до них та створити умови для реалізації моральних мотивів у конкретно-значущій ситуації. Це можливе за умови досягнення дитиною певного рівня розвитку вищих психічних функцій.

Л.С. Виготський [2] пов'язував розвиток моральної свідомості і самосвідомості особистості з понятійним мисленням.

На думку Г.С. Костюка, формування регулюючої функції усвідомлених вимог проходить ряд етапів [3]. Спочатку норми регуляції поведінки складаються в безпосередньому співробітництві з дорослими та іншими дітьми, функціонують при постійній підтримці з їхнього боку; потім вони перетворюються у внутрішній регулятор поведінки, що діє без безпосередньої стимуляції й підкріплення з боку інших, а з власної ініціативи дитини.

А.О. Бодальов [1] стверджує, що перетворення вимог з боку дорослих, суспільства у вимоги дитини до себе

відбувається в три етапи; 1) вимушене прийнятті дитиною вимог, що є зовнішніми; 2) добровільне усвідомлення прийняття дитиною вимог; 3) перетворення зовнішніх моральних вимог в особисті внутрішні вимоги дитини.

Таким чином, у зарубіжній психології моральний розвиток розглядається як процес адаптації дитини до норм і вимог суспільства, як частковий випадок соціального розвитку дитини. Згідно з вітчизняними дослідженнями моральний розвиток відбувається шляхом інтеріоризації моральних норм і правил, перетворення їх у мотиви поведінки. Засвоєння норм поведінки відбувається в процесі власної активної діяльності дитини.

Перспективою дослідження є психологічний аналіз досліджень мо-

рального розвитку в молодшому шкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодалев А.А. Личность и общение: Избр. психол. тр. М.: Международная педагогическая академия, 1995. 326 с.
2. Выготский Л.С. Собр. соч.: В 6 т. Т.М.: Педагогика, 1982. 1. Вопросы теории и истории психологии. 448 с.
3. Костюк Г.С. Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 1988. 304 с.
4. Крэйн У. Теории развития. Секреты формирования личности. СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. 512 с.
5. Леонтьев А.Н. Избранные психологические произведения: В 2 т. М.: Педагогика, 1983. Т.1. 392 с.
6. Фрейд З. Я и Оно. М.: МПО "МЕТГЭМ", 1990. 56 с.
7. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение). СПб.: Питер Ком., 1999. 608 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА

Чайкіна Н.О.

PhD, к. психол. н., доцент кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Розглянута особлива роль інтелектуальної рефлексії у розвитку особистості підлітка. Аналізуються результати дослідження дієвого компоненту рефлексивних здібностей, когнітивна складова «Я»-концепції, комунікативні і організаторські здібності та рефлексивність у підлітковому віці, які є визначальними для здатності до інтелектуальної рефлексії у підлітковому віці.

Ключові слова: підліток, рефлексивні здібності, інтелектуальна і особистісна рефлексія, види «Я», самооцінка, актуалізація ресурсів.

Key words: adolescent, reflexive abilities, intellectual and personal reflection, types of “I”, self-esteem, actualization of resources.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку наукової думки дослідження рефлексії найбільш перспективним є вивчення її інтелектуального аспекту, згідно з яким рефлексія ідентифікується з процесами осмислення і переосмислення. Переосмислення людиною інтелектуальних змістів (образів предметної ситуації) і особистісних змістів (образів особистості, з якими ототожнює себе «Я») є механізмом її зміни і породження психічних новоутворень людини (І.М. Семенов, С.Ю. Степанов). Розвиток рефлексивних здібностей в підлітковому віці є найбільш актуальним, що зумовлюється складністю феномена рефлексії, етапністю і гетерохронністю розгортання різних її сторін. Інтелектуальна рефлексія (спрямованість свідомості учня на аналіз засад власного

способу дії) сприяє розвитку смислової рефлексії (як ціннісно-смислового самовизначення школярів у навчальній ситуації, найближчому доквіллі, мінливому світі). Тривалий час цей феномен не розглядався в дослідницьких роботах. Лише в останні роки з'явилася низка робіт, присвячених цій проблематиці.

Аналіз останніх джерел і публікацій з теми. На сьогодні чітко прослідковуються два напрямки аналізу рефлексії як механізму розвитку і регуляції конкретної упредметненої діяльності. Перша пов'язана із дослідженням постадійних характеристик розгортання рефлексивного механізму в індивідуальній та кооперативно-комунікативній діяльності (роботи І.М. Семенова, С.Ю. Степанова, А.О. Тюкова, Б.І. Хасана), друга стосується вивчен-

ня сутнісного змісту рефлексії як керо-ваного усвідомленого мисленнєвого процесу (дослідження Ю.М. Кулюткіна, В.І. Слободчикова, А.С. Шарова). Питання інтелектуальної та особистісної рефлексії розроблялись у дослідженнях В.Давидова, Г.Голіцина, Б. Ельконіна та інших.

Сучасні дослідження дають уявлення про сутність характеристик феномена рефлексії. Так, Л. Пилипенко [5, с. 263], вивчаючи соціальну рефлексію, виокремлює у її структурі інтелектуальний (певний рівень інтелектуального розвитку особистості); екзистенційно-практичний (наявність у досвіді індивіда рефлексивних знань та умінь) та мотиваційний (мотивація самопізнання, самовизначення, самореалізації) компоненти. І.М. Семенов, Ю.С. Степанов у своїх роботах відзначають два види (іноді вони називаються формами) рефлексії (інтелектуальна та особистісна рефлексії) і чотири типи, у відповідності з різними областями практики (спілкування, діяльність та ін.) [6]. Але традиційно в психології розрізняють кілька видів рефлексії:

Комунікативна – її об'єктом є уявлення про внутрішній світ іншої людини і причини її вчинків. Тут рефлексія виступає механізмом пізнання іншої людини.

Особистісна – об'єктом пізнання є сама пізнавана особа, її властивості та якості, поведінкові характеристики, система відносин до інших.

Інтелектуальна – проявляється в ході вирішення різного роду завдань, у здатності аналізувати різні способи

рішення, знаходити більш раціональні, неодноразово повертатися до умов задачі [2].

Зокрема, як зазначають автори, інтелектуальна рефлексія розвивається значно раніше особистісної та комунікативної, що пояснює наявність у багатьох підлітків труднощів у міжособистісному спілкуванні при достатній сформованості функцій когнітивної регуляції. Тобто, інтелектуальна рефлексія виконує смислову орієнтацію в життєдіяльності підлітка, вона підтримує вміння розуміти себе, пояснювати внутрішній стан, організовувати і регулювати власні дії на основі яких і відбувається процес розвитку їх особистості.

Організація досліджень. Наше емпіричне дослідження проводилося на базі Рокитянської загальноосвітньої школи В.Багачанського району Полтавської області. Вибіркою було охоплено 40 підлітків (серед яких 22 дівчини і 12 хлопців).

Дослідивши дієвий компонент рефлексивних здібностей, було виділено особливе співвідношення між рівнем самооцінки власних вмінь і значимості учбових здібностей. За проведенням аналізом було виявлено, що у 35% підлітків характеризує високе значення самооцінки учбових вмінь, яке свідчить про інтелектуальну рефлексію можливостей для розвитку цих здібностей. Такі підлітки вміють здійснювати диференційовану самооцінку своїх учбових здібностей та вмотивовані до їх вдосконалення. 45% досліджуваних мають середній показник

співвідношення між рівнем самооцінки учбових здібностей та їх значимості, що в свою чергу вказує на певний потенціальний період розвитку інтелектуальної рефлексії. Учні цієї групи посередньо рефлексують власні вміння та учбові здібності та досить адекватно оцінюють рівень їх розвитку. 20% підлітків мають низьку самооцінку виділених вмінь і значення учбових здібностей, що характеризує недиференційовану ще інтелектуальну рефлексію.

Під час дослідження когнітивної складової «Я»-концепції підлітків отримані результати засвідчують про те, що загалом серед показників ідентичності особистості підлітків домінує: у 49% – «Я»-діяльне, у 27% – «Я»-рефлексивне і у 24% – «Я»-соціальне. Домінування «Я»-діяльне може пояснюватись наявністю значної кількості інтересів, захоплень, досягнень підлітків, адже саме в підлітковому віці дитина прагне спробувати себе в багатьох сферах діяльності, особистісно самовизначитись. Виражене «Я»-рефлексивне пояснюється прагнення підлітків до самоаналізу, загальним інтересом до свого внутрішнього „Я”, бажанням зрозуміти себе і відрефлексувати власні недоліки. Виражене «Я»-соціальне характеризується тим, що підліткам властивий самоаналіз широкого спектру своїх соціальних ролей, починаючи від сімейної приналежності до навчально-професійної рольової позиції.

Дослідження комунікативних і організаторських здібностей показало,

що показник отриманий за шкалами комунікативних здібностей становить 49%, а організаторських – 51%. Різниця цих показників є несуттєвою, а отже це свідчить про те, що більшість підлітків здатні планувати і організовувати свою роботу, здатні до оптимальних контактів з людьми, до розширення кола своїх знайомих.

Дослідження особистісної рефлексивності свідчить про те, що у 40% виражена рефлексивність вище середнього, 33% мають рефлексивність з середнім рівнем вираженості, а 27% – нижче середнього рівня вираженості. Тобто можемо зазначити, що при зростанні рівня вираженості рефлексивності зростає також і когерентність структури актуалізації ресурсів саморозвитку, тобто система стає більш інтегрованою, цілісною під впливом рефлексивності. За допомогою індексу диференційованості у структурному аналізі було виявлено ступінь неузгодженості взаємозв'язків. Найбільшу неузгодженість, а значить і хаотичну, слабку організацію має структура актуалізації ресурсів саморозвитку підлітків із рівнем вираженості рефлексивності нижче середнього. При зростанні рівня вираженості рефлексивності до середнього, індекс диференційованості значно спадає, що вказує на те, що система втрачає функціональну диференційованість.

Структуру актуалізації ресурсів саморозвитку підлітків із рівнем вираженості рефлексивності вище середнього можна визнати оптимальною, оскільки вона має виражену диферен-

ційованість при збереженні значної когерентності, тобто така структура має власний системний рівень організації та може забезпечувати ефективний саморозвиток особистості.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження маємо зазначити, що провідну роль у розвитку особистості підлітків відіграють рефлексивні здібності та їх оцінка. Підліткова інтелектуальна рефлексія виявляється в процесі переосмислення особистістю своєї ідентичності і власного «Я». Чим більш розвинена інтелектуальна рефлексія у підлітка, тим різносторонні можливості для саморозвитку і стратегій поведінки він застосовує. Найважливішою особливістю інтелектуальної рефлексії є здатність аналізувати власні стратегії поведінки відповідно до особистісно-смислових цінностей, вміння переключатися на нові стратегії у відповідності зі зміненими умовами і завданнями діяльності. Тому головним завданням освіти має стати створення умов, що сприяють розкриттю істинного «Я» молодій людині, її природного потенціалу, актуалізації прагнення до саморозвитку.

Література:

1. Басюк В.С. Особенности рефлексии подростков, находящихся в условиях учреждений интернатного типа и полной семьи / В.С. Басюк // Ярославский педагогический вестник. 2012. № 4. Том II (Психолого-педагогические науки). С.233–237.

2. Бугерко Я. Категоріальний аналіз рефлексії як явища, процесу, стану, властивості / Я.Бугерко // Психологія і суспільство. 2008. №1. С. 93-105.
3. Гуткина Н.И. Формирование личностной рефлексии в подростковом возрасте / Н.И. Гуткина. М., 1987. 178 с
4. Карпов, А.В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А.В. Карпов. М.: «Институт психологии РАН», 2004. 424 с.
5. Линецкий Ю.Л. Развитие личностной рефлексии в подростковом возрасте: автореф. дисс. канд. психол. наук. / Ю.Л. Линецкий. М. 2004. 22 с.
7. Пилипенко Л. Соціальна рефлексія як складова життєвого самовизначення сучасної молоді // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні; За ред. С.Д. Максименка, В.Т. Циби, Ю.Ж. Шайгородського та ін. К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. С. 258-269.
8. Рапацкий Б.И. Рефлексия как один из механизмов развития личности подростка / Б.И. Рапацкий // Гуманитарный вектор. Психология. 2014. №1 (37). С.149–153.
9. Семенов И.Н. Типы и функции рефлексии в научном мышлении.
10. / И.Н. Семенов, С.Ю. Степанов // Проблемы рефлексии в научном познании. Куйбышев. 1983. С. 76-82.
11. Чайкіна Н.О. Світоглядні парадигмальні дихотомії аналізу індивідуальних відмінностей особистості / Психологія і особистість: науковий журнал. № 2 (8) Частина 2. Київ-Полтава, 2015. С. 59 –71.
12. Шаров А.С. Онтология рефлексии: природа, функции и механизмы // Рефлексивные процессы и управление. 2005. Т. 5. № 1. С. 71-92.

МЕТОДИ СИМУЛЯЦІЇ ФІЗИКИ РОСЛИН

Алейнікова В.М.

Магістр

Харківський національний університет радіоелектроніки

Ключові слова: 3D графіка; рослини; деформація; фізика.

Keywords: 3D graphics; plants; deformation; physics.

Задача симуляції реалістичної або близької до реалістичної поведінки рослинності в тривимірних сценах виявилася затребуваною, як ніколи. Подібні системи намагаються реалізувати навіть в невеликих проектах, так як інтерактивне оточення стало не чимось новим, а скоріше звичайним і очікуваним явищем. Виходячи з усього вищесказаного, варто розібратися в наявних методах вирішення цієї задачі і провести їх аналіз з метою визначення слабких і сильних сторін кожного підходу.

Для дослідження існуючих методів, я використовувала системи розробки Unity 3D і Unreal Engine 4, віддавши перевагу другий через зручність системи роботи з шейдерами, що не вимагає додаткового вивчення GLSL. Провівши ресерчінг, я виявила, що активно використовуються три підходи до реалізації цього завдання. Далі я опишу кожен з них, а слабкі і сильні сторони відображена у висновках.

Першим методом є використання скелетної [1] геометрії і фізичних об'єктів. Сучасні системи розробки тривимірних сцен працюють таким чином, що візуальне уявлення об'єктів

найчастіше не відповідає їх фізичним моделям. Всі тривимірні об'єкти складаються з трикутників, які формують геометричну сітку. Часто виникає ситуація, коли об'єкти переднього плану потребують високої деталізації, що збільшує щільність сітки. Якщо використовувати цю сітку для симуляції фізики, то багато трикутників виявляться надмірними для цієї задачі. Так, дерев'яний ящик, що складається з безлічі дощок і болтів, може і повинен мати фізичне уявлення у вигляді куба, що складається з 12 трикутників. Таким чином виявляється, що фізичне уявлення об'єктів значно відрізняється від візуального. Особливість першого методу є в тому, що інтеракції з рослинністю виробляються на скелетній геометрії з прикріпленими до неї фізичними об'єктами. Скелет дозволяє деформувати геометрію, а фізичні об'єкти – взаємодіяти з фізичним уявленням сцени.

Другим методом є динамічне створення масок на террейнах (ландшафт сцени). Реалізація його вкрай проста. На рівні шейдера [2] прописується викривлення геометрії рослинності, а маска, де дане викривлення відбувається, малюється в реальному часі на

поверхні террейну. У ролі «пензлика» використовується персонаж або інші, заздалегідь описані об'єкти.

Третім і заключним методом є дещо видозмінений другий метод. Процедура викривлення геометрії також описується в шейдері, але інструкцією є вже не маска, а заздалегідь заготовлені математично описані сфери.

У висновках я відразу анонсую, що обрала третій метод, як найоптимальніший.

Перший метод досить непоганий з точки зору реалізму фізичної взаємодії. За рахунок скелета він дозволяє проводити складні деформації без шкоди візуальній реалістичності. Наприклад, він дозволяє нам коректно деформувати великі папороті і кущі. На цьому сильні сторони даного методу закінчуються. До недоліків же варто віднести велику кількість ресурсів, споживаних скелетної геометрією. Висока щільність рослинності в сучасних сценах є нормою за рахунок інстансінга, лодування і зникнення об'єктів з відстанню. Використання ж для цих цілей скелетної геометрії є контрпродуктивним.

Другий метод хороший в питанні продуктивності, так як викривлення

відбуваються на рівні шейдера, застосовні до всіх об'єктів і не вимагають додаткової підготовки даних об'єктів. До недоліків варто віднести прив'язку до террейну, якого на сцені може і не бути та відсутність динаміки викривлень. Тобто, рослинність не може згодом позбавлятися від викривлень. Також даний метод не дозволяє проводити якісну інтеракцію з габаритними об'єктами. Наприклад, папоротями.

Третій метод має ті ж сильні сторони. Крім цього, він не прив'язаний до террейнів, має динаміку викривлень. Недоліками є та сама проблемність при роботі з габаритними об'єктами і обмежена кількість математично описаних сфер.

Також можливо використовувати всі три методи одночасно, перекриваючи їх недоліки. Перший для невеликої кількості габаритних об'єктів, другий для террейну, а третій, як додаток до другого методу.

Список літератури:

1. R. Baumgartner. 3D Postproduction: Stereoscopic Workflows and Techniques.: Focal Press, 2014. 288 p.
2. E. Lengye. Mathematics for 3D Game Programming and Computer Graphics, Third Edition.: Course Technology PTR, 2011. 576 p.

ЩОДО ВИБІРУ ОПТИМАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ ФАЗ ПОВІТРЯНОЇ ЛІНІЇ ДЛЯ ЖИВЛЕННЯ ГРУПИ НИЗЬКОВОЛЬТНИХ ОДНОФАЗНИХ ЕЛЕКТРОПРИЙМАЧІВ

Романюк Ю. Ф.,

кандидат технічних наук, доцент

Соломчак О. В.,

кандидат технічних наук, доцент

Савчин О. І.,

магістр

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Ключові слова: повітряна лінія, однофазна, двофазна, система живлення, однофазний електроприймач, гранична довжина повітряних ліній.

Keywords: overhead line, single-phase, two-phase, power supply system, single-phase electric receiver, maximum length of overhead lines.

Часто під час проектування систем електропостачання об'єктів невеликої потужності з однофазними електроприймачами необхідно вибрати оптимальну систему їх живлення (одно-, дво- чи трифазною лінією). Згідно з ПУЕ [1] всі неізовані та ізольовані проводи, кабелі та шини мають задовольняти вимогам щодо граничного допустимого нагрівання з урахуванням нормальних і післяаварійних режимів роботи електричних мереж. Переріз проводів низьковольтних електричних мереж напругою 380/220 В потрібно також перевіряти за допустимою втратою напруги з метою забезпечення необхідної якості електроенергії. Таким чином, вибір перерізу проводів ліній для різних систем живлення потрібно здійснювати за двома технічними умовами – умовою нагрівання з перевіркою за допустимою втратою напруги, або за допустимою втратою напруги з перевіркою за умо-

вою нагрівання. Додатковою умовою вибору перерізу проводів [1] є забезпечення їх механічної міцності. Доцільність того чи іншого варіанта живлення залежить від співвідношення довжини лінії та потужності навантаження і повинна бути обґрунтована техніко-економічним розрахунком.

Тому метою цієї роботи є вибір оптимальної системи живлення групи однофазних електроприймачів. Основними завданнями роботи є: аналіз та встановлення аналітичних співвідношень між параметрами різних систем живлення; порівняння систем живлення; вибір перерізу проводів за допустимою втратою напруги для різних систем живлення; вибір системи живлення електроприймачів залежно від потужності навантаження.

Авторами було отримано аналітичні залежності та проаналізовано основні технічні показники різних систем живлення однофазних споживачів від

Таблиця 1

Порівняння варіантів систем живлення низьковольтних електроприймачів

Система живлення	Трифазна чотирипровідна	Двофазна трипровідна	Однофазна двопровідна
Кількість проводів	4	3	2
Потужність навантаження фаз	$P_{\phi} = \frac{P}{3}$	$P_{\phi} = \frac{P}{2}$	$P_{\square} = P$
Фазний струм	$I = \frac{\sqrt{3}P}{3U}$	$I = \frac{\sqrt{3}P}{2U}$	$I = \frac{\sqrt{3}P}{U}$
Струм у нульовому проводі	$I_N = 0$	$I_N = I$	$I_N = I$
Сумарна втрата напруги у фазному і нульовому проводах	$\Delta U_{\phi} = \frac{0,58PR_{л}}{U}$	$\Delta U_{\phi} = \frac{1,3PR_{л}}{U}$	$\Delta U_{\phi} = \frac{3,46PR_{л}}{U}$
Сумарні втрати потужності	$\Delta P = \frac{P^2}{U^2} R_{\phi}$	$\Delta P = \frac{2,25P^2}{U^2} R_{л}$	$\Delta P = \frac{6P^2}{U^2} R_{л}$
Переріз проводів	$F = \frac{100\rho Pl}{\Delta U_{д} \% U^2}$	$F = \frac{225\rho Pl}{\Delta U_{д} \% U^2}$	$F = \frac{600\rho Pl}{\Delta U_{д} \% U^2}$
Об'єм провідникових матеріалів	$V = \frac{400\rho Pl^2}{\Delta U_{д} \% U^2}$	$V = \frac{675\rho Pl^2}{\Delta U_{д} \% U^2}$	$V = \frac{1200\rho Pl^2}{\Delta U_{д} \% U^2}$

трифазної чотирипровідної електричної мережі за однакової сумарної потужності навантаження та її рівномірного розподілу між фазами (табл. 1).

Вибрані за допустимою втратою напруги перерізи проводів повітряних ліній повинні задовольняти умовам нагрівання та механічної міцності. Згідно з таблицею 2.4.1 ПУЕ [1] на магістральних та лінійних відгалуженнях ПЛІ, що вводяться в експлуатацію, допускається застосування СІП з мінімальним перерізом проводів 25 мм² для 1 – 3 районів за ожеледдю і 35 (25) мм² – для 4 – 6 районів. У дужках подано мінімальний переріз жил

СІП з чотирма утримними жилами. На лінійних вводах допускається застосування СІП з перерізом жил 16 мм².

На рис. 1 і 2 зображені графічні залежності граничної довжини трифазної та однофазної повітряних ліній з проводом марки СІП-2 від активної потужності навантаження за значення допустимої втрати фазної напруги 5%.

Застосування однофазних та двофазних трипровідних відгалужень дає економію провідникових матеріалів порівняно з трифазним лінійним відгалуженням, переріз проводів якого потрібно збільшувати за умовою механічної міцності. Оптимальний варіант

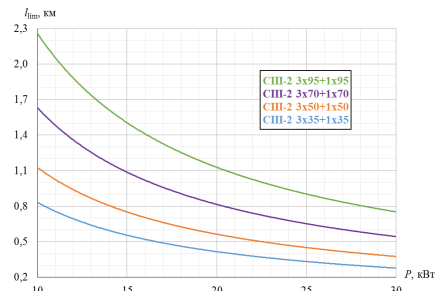
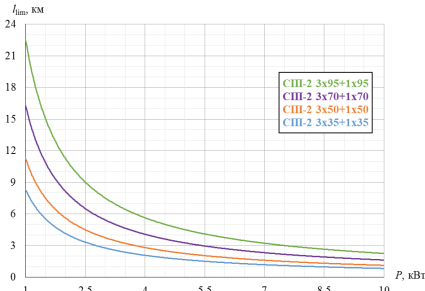

Рис. 1. Графічні залежності граничної довжини трифазних чотирипровідних ліній з проводом марки СИП-2 від активної потужності навантаження

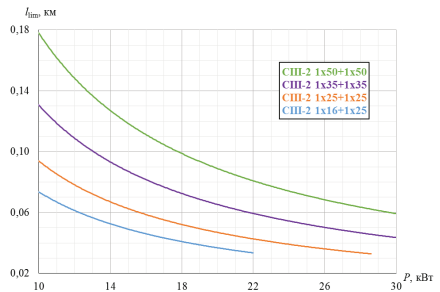
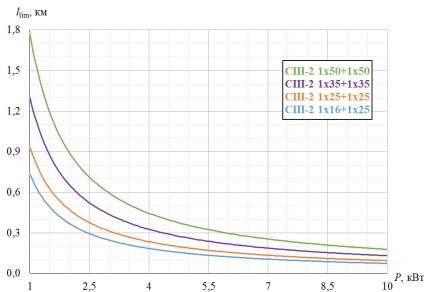

Рис. 2. Графічні залежності граничної довжини однофазних двопровідних ліній з проводом марки СИП-2 від активної потужності навантаження

системи живлення слід вибирати на підставі техніко – економічного розрахунку залежно від потужності навантаження, довжини лінії та допустимі втрати напруги.

Висновки

При переході від трифазної чотирипровідної системи живлення однофазних електроприймачів до однофазної двопровідної чи двофазної трипровідної системи за однакової сумарної потужності навантаження та рівномірного навантаженням фаз з перерізами проводів, вибраних за допустимою втратою напруги, втрати потужності та втрата фазної напруги в лінійних відгалуженнях залишаються незмін-

ними у зв'язку з відповідним зменшенням їх активних опорів.

Показано, що застосування однофазних та двофазних відгалужень дає економію провідникових матеріалів порівняно з трифазним лінійним відгалуженням, переріз проводів якого потрібно збільшувати за умовою механічної міцності.

Розраховано граничні довжини трифазних і однофазних повітряних ізолюваних ліній, які відповідають допустимій втраті напруги, залежно від активної потужності навантаження. Показано, що гранична довжина трифазних лінійних відгалужень значно перевищує граничні довжини однофазних і двофазних відгалужень за

однакової потужності навантаження.

Оптимальний варіант системи живлення повинен вибиратися на підставі техніко – економічного розрахунку залежно від потужності навантаження, довжини лінії та допустимої втрати напруги.

Література

1. Правила улаштування електроустановок: 6-те видання, перероблене та доповнене. Київ, 2017. – 617 с.
2. Романюк, Ю. Ф. Електричні системи та мережі : навч. посіб. / Ю. Ф. Романюк. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2004. – 272 с.
3. S. Leschenko, “Single-phase loads distribution in a three-phase low-voltage network,” 11th International Conference on Electrical Power Quality and Utilisation, Lisbon, 2011, pp. 1-5, doi: 10.1109/EPQU.2011.6128935.
4. J. Cristina Oliveira Fandi, J. Rubens Macedo, I. Nogueira Gondim, J. Carlos Oliveira and G. Caixeta Guimaraes, “Two-Wire Distribution System for Power Supply to Three-Phase Rural Facilities,” in IEEE Latin America Transactions, vol. 12, no. 2, pp. 182-189, March 2014, doi: 10.1109/TLA.2014.6749536.
5. J. Nuno Fidalgo, C. Moreira and R. Cavalheiro, “Impact of Load Unbalance on Low Voltage Network Losses,” 2019 IEEE Milan PowerTech, Milan, Italy, 2019, pp. 1-5, doi: 10.1109/PTC.2019.8810710.

PRELIMINARY FATIGUE ASSESSMENT OF STEEL CYLINDRICAL GEARS

Denis Chemezov

M.Sc.Eng., Corresponding Member of International Academy of Theoretical and Applied Sciences, Lecturer

Elena Stepanova

Lecturer

Kirill Filatov, Danil Zubatov, Emil Akhmetov, Artem Gorechnin

Students

Vladimir Industrial College, Vladimir, Russian Federation

Abstract: *The calculation results of fatigue of steel cylindrical gears operating under medium loading conditions are presented in the article. The analysis of damage, the safety factor, biaxiality of material and the life of the gears after 100,000 loading cycles was performed.*

Key words: the gear, material fatigue, damage, the tooth.

The teeth of the driving and driven wheels are subjected to a variable cyclic load during operating the external spur gear pair. Engagement occurs at points on the line parallel to the wheels axes along the entire length of the teeth faces [1]. Taking into account the different cross-sectional areas of the dedendum and the addendum of the wheel tooth, material in them will be subjected to stress with different intensity [2-3]. Thus, the accumulation of material fatigue of the wheels teeth will occur unevenly throughout the entire volume.

Fatigue of the cylindrical gears made of alloy steel is calculated according to the maximum von Mises stress criterion. Fatigue resistance of these materials is determined based on the following physical and mechanical properties: the elastic modulus – 2.1×10^{11} N/m²; the Poisson's

ratio – 0.28; the shear modulus – 7.9×10^{10} N/m²; density – 7700 kg/m³; tensile strength – 723825600 N/m²; yield strength – 620422000 N/m².

The fatigue curve determines the values of alternating stress relative to the number of the loading cycles required to cause failure at the given stress ratio. The linear interpolation is used to extract the necessary data. Determined average stress of the gears material is corrected according to the Gerber method, taking into account the local stresses concentration coefficient of 1.0. Operating the gear pair on the machines of the turning or milling groups is carried out at the average normal loading mode. The applied load was counted from zero. The work considered the issue of material fatigue of the driving and driven cylindrical gears after 100,000 loading cycles.

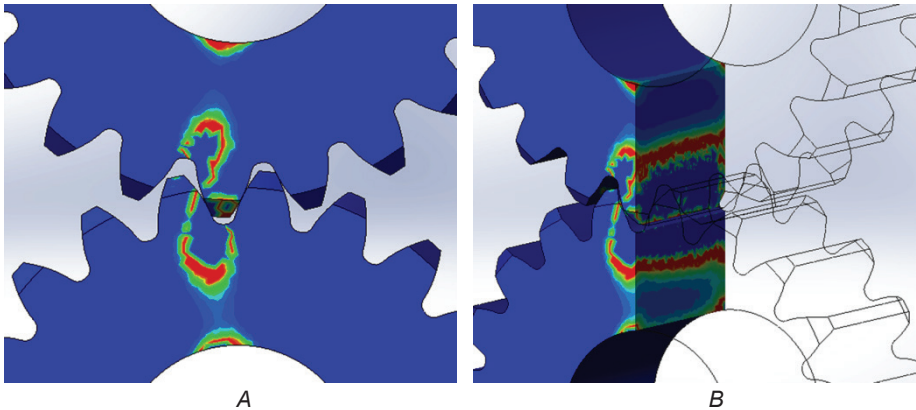

Figure 1 – The contours of damage of the gears material: A – the general view of the gear pair; B – the cross section of the gears at the point of engagement.

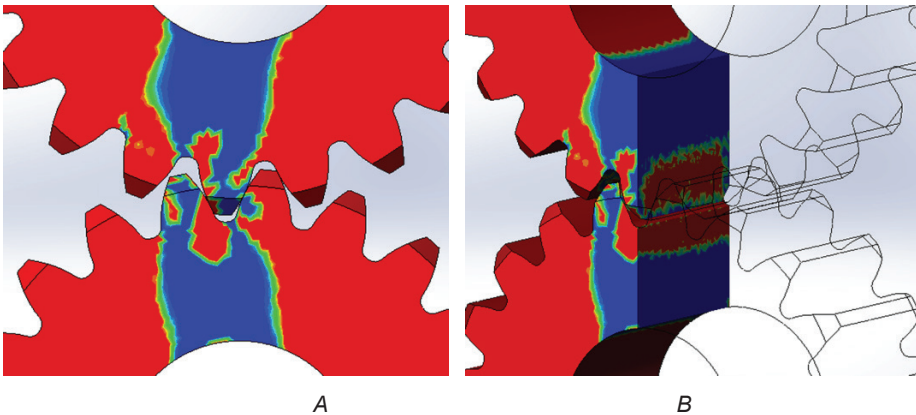

Figure 2 – The contours of the life of the gears: A – the general view of the gear pair; B – the cross section of the gears at the point of engagement.

The calculated contours of damage, the safety factor, biaxiality of material and the life of the cylindrical gears are presented in the Figs. 1-4.

The upper and lower gears shown in the figures are the driving and driven members, respectively. The color contours on the solid models of the cylindrical gears characterize the value of the considered parameters of fatigue strength. The red color of the contours is the maxi-

mum value of the parameter, and the blue color is the minimum value.

The contours of damage describe the percentage of the coefficients of accumulated damage of the gear material. Damage of material is distributed both in the contact zone of the teeth and in the volumes below the tooth dedendum of each wheel. The geometric shape of accumulated damage of material indicates the predicted volume of failure of the gear elements.

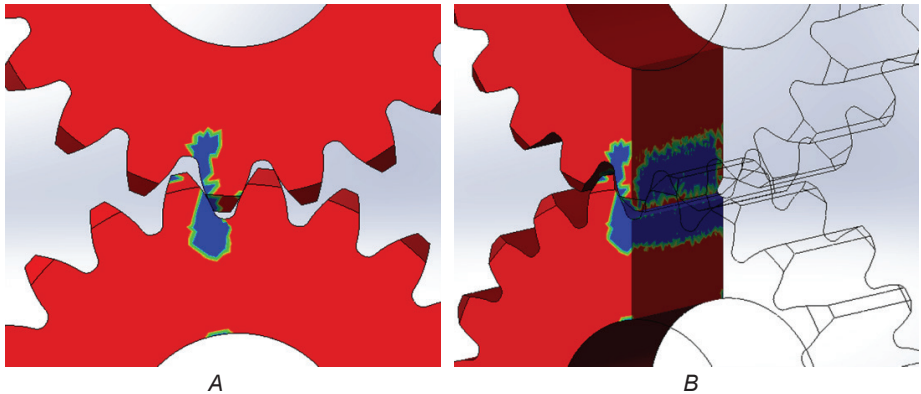

Figure 3 – The contours of the safety factor of the gears material: A – the general view of the gear pair; B – the cross section of the gears at the point of engagement.

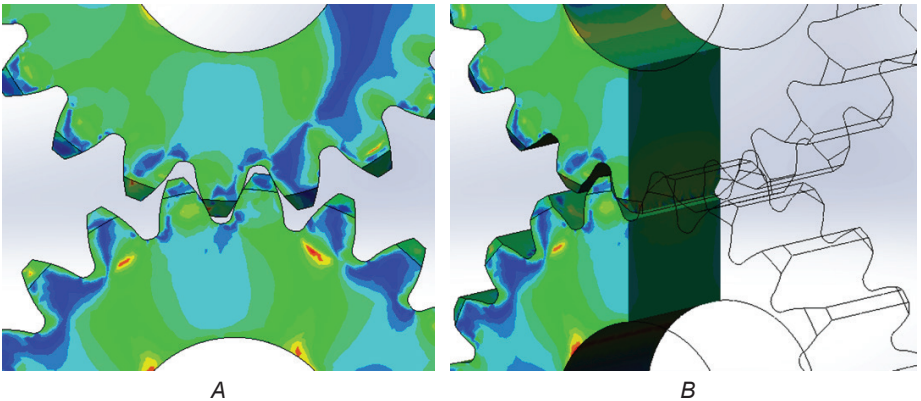

Figure 4 – The contours of biaxiality of the gears material: A – the general view of the gear pair; B – the cross section of the gears at the point of engagement.

The cycles number that causes fatigue deformations of material is described by the contours of the life. According to the forecast, the life of the wheel tooth in the area of the bottom land and the addendum will be minimal.

The ratio of the stress value that leads to fatigue failure of material is determined by the contours of the safety factor. The tooth addendum is exposed to spalling, the tooth dedendum is exposed failure of the significant volume of the face.

Biaxiality is the coefficient calculated as the ratio of minimum stress of material to maximum stress. The biaxiality contours confirm the calculated values of the parameters discussed above. The volumes of the teeth of the cylindrical wheels, indicated in blue, have maximum alternating stresses.

References

1. Chemezov, D., et al. (2021). The static analysis of engagement of cylindrical gear wheels. ISJ Theoretical & Applied Science, 03 (95), 366-374.

2. Vakulyuk, V. S., Kovalkin, Yu. P., Sazanov, V. P., & Shadrin, V. K. (2018). Residual stresses and fatigue resistance of toothed wheels. Vestnik of Samara University. Aerospace and Mechanical Engineering, V. 17, no. 1, 118-127.

3. Glodez, S., et al. (2003). Evaluation of the service life of gear in regard to bending fatigue in a gear tooth root. Advances in Fracture and Damage Mechanics, vol. 251-252, 297-302.

МОВНА КАЛЬКА У ТЕКСТАХ СЛУЖБОВИХ ДОКУМЕНТІВ ЯК ПРОБЛЕМА КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ

SPEECH DISTORTION IN THE TEXTS OF FORMAL DOCUMENTS AS A PROBLEM OF COMMUNICATIVE CULTURE OF A MODERN SPECIALIST

Сікорська Вікторія Юріївна

кандидат філологічних наук, доцент

Одеський національний політехнічний університет

Одеса, Україна

sikorskavika1003@gmail.com

Миргородська Наталя Володимирівна

старший викладач кафедри довузівської підготовки

natamirod100@gmail.com

Одеський національний політехнічний університет

Одеса, Україна

Ключові слова: ділове мовлення, комунікативна культура, мовна калька, мовний перекурч, *професіоналізм*.

Key word: formal language, communicative culture, language alteration, speech distortion, professionalism.

Вступ. Одним із головних завдань українського суспільства є постійне піклування про «екологію» мовного середовища. Бездоганність володіння літературною мовою визначає високий рівень мовленнєвої культури суспільства. Проблема калькування як мовне явище існує стільки, скільки існують комунікативні взаємодії, і немає в світі такої мови, в якій не було б кальк.

Мета дослідження. Однак калькування й досі залишається малодослідженим аспектом комунікативної взаємодії. Тим паче, активне використання офіційної мови в ділових паперах дає поле для мовознавчих досліджень.

Матеріали і методи. Ставлення до калькування деяких сучасних лінгвістів влучно названо «великою антипатією». Цей лінгвістичний термін прижився і закріпився в багатьох мовах. Вагомий внесок у дослідження кальк зробили відомі вчені Ш.Баллі, Л.Булаховський, М.Шанський, Л.Єфремов та ін. Побіжно цієї теми торкаються І.Білодід, Р.Зорівчак, Т.Панько та ін.

Результати й обговорення. В українській мові, на жаль, прижилась велика кількість мовних перекурчів та запозичень з інших європейських мов. Результати досліджень показали, що близько 10% слів української мови є іншомовними запозиченнями. Однак,

коли слова іншої мови людина вживає недоречно, коли перекручується їх зміст і спотворюється звукове оформлення, це засмічує мову.

Калька є небезпечним явищем, яку можна назвати паразитом в українській мові, що є «одним із різновидів українського мовлення, своєрідним субкодом, що містить у собі різнорідні елементи: мовні одиниці літературної (розмовно-побутової) української мови, окремі «фрагменти» розмовно-побутової лексики російської мови, позалітературні інтерферентні явища різних типів, а також українські діалектизми» [7, с. 80].

Будь-який фахівець повинен володіти всією глибиною професійного спілкування. Головна ознака мови професійного спілкування – наявність фахової термінології та професіоналізмів, а головне завдання – повноцінне забезпечення професійної діяльності. Кожна людина, яка хоче бути кваліфікованим працівником в певній сфері діяльності мусить володіти офіційною мовою професійного спілкування. Для цього потрібного володіти багатствами лексичних засобів із фаху, дотримуватись граматичних, стилістичних, лексичних та інших норм професійного спілкування, знати потрібну термінологію.

У професійному мовленні слово має чітко відповідати його смисловому навантаженню, недопустима двозначність, прагнення конкретності, вичерпної аргументації, неупередженої оцінки, що можна досягти за умови компетентності, високого рівня логічної і мовної грамотності виконання документа.

Часто мовці припускаються помилок і замість нормованих українських слів вживають мовний «мішанець», що призводить до певних ускладнень. Труднощі часом виникають під час перекладу з однієї мови на іншу. «Технічний» переклад іноді може спотворити зміст і навіть викликати сміх, що може говорити про їх неуважність, неграмотність та недостатньо високий обсяг тезаурусу, що свідчить про недостатню кваліфікованість працівників фірми.

Проводячи прикладне дослідження ми спробували класифікувати мовну кальку:

1. «Українізовані» форми російських дієслів: унаслідував (успадкував), *відмінити* (скасувати), *вичеркувати* (викреслювати);

2. Утворення від українських дієслів активних дієприкметників за російським зразком: бувший (колишній); зробивший, прийшовший (в українській мові ця граматична форма відсутня);

3. Уживання русизмів замість нормативних українських відповідників: *одобрити* (схвалити), *обжалувати* (оскаржити), *повод* (привід), *половий* (статевий), *призив* (призов, заклик), *примінити* (застосувати), *протирічити* (суперечити), *співпадати* (збігатися), *склоняти* (схилити), *срочний* (строковий, терміновий), *взаємовідносини* (відношення, відносини, стосунки, взаємини, зносини, ставлення), *так як* (оскільки);

4. «Українізовані» форми російських числівників: *первий* / *перва* (перший, перша), *вторий* / *втора* (другий, друга), *п'ятидесятий* (п'ятдесятий), *шестидесятий* (**шістдесятий**);

5. Змішування українських і російських форм невизначених займенників: *шо-то* (щось), *хто-то* (хтось), *який-то* (якийсь);

6. Порушення дієслівного керування, вживання прийменників і відмінків за російським зразком: *на українській мові* (українською мовою), *на іноземній мові* (іноземною мовою); *по відношенню* (стосовно), *по закону* (за законом), *по замовленню* (на замовлення), *по пошті* (поштою), *по понеділкам* (щопонеділка);

7. Слова і вирази, кальковані з російської: *прийняти участь, прийняти міри, бувиший* (колишній), *уплатити* (сплатити), *учбовий* (навчальний), *багаточисленний і багаточисельний* (численний, чисельний), *болільник* (уболивальник), *брачний* (шлюбний), *визивати* (викликати, спричиняти), *виставочний* (виставковий); *законослухняні* (законопокірні, лояльні, свідомі); *сівгромадяни* (громадянин); *не примусять довго чекати* (не забаряться); *за правилами* (згідно з правилами); *видалив* (випровадив, вилучив, усунув, вислав геть, вивів); *минулорічний* (торішній); *тільки* (лише); *мусиш* (повинен);

8. Утворення найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівників за зразком російської мови: *саме важне* (найважливіше), *саме головне* (найголовніше); на змаганнях українські спортсмени стали *сильнішими* (виявилися найсильнішими); *самий великий* (найбільший); *весною* (навесні); *літом* (влітку); *осінню* (восени); *зимую* (взимку); *надто та занадто* (дуже, надзвичайно).

Також були досліджені слова, значення яких найчастіше плутають складаючи ділові папери:

1. **Стосуватися** – *моє життя нікого не стосується, наказ директора стосується всіх; Належати* – *належить до національної безпеки.*

2. **Ставлення** – *зневажливе ставлення до старших, уважне ставлення до пацієнтів, недбале ставлення до роботи; Відношення* – *арифметичне відношення, відношення поверхонь, золоте відношення.*

3. Помилковим є вживання сполуки слів на протязі, коли кажуть про якийсь проміжок часу: на протязі тижня, на протязі години, на протязі року... **Протяг** – це різкий струмінь повітря, що продуває приміщення крізь щілини або відчинені двері чи вікна (російською-сквозняк). Тому уживайте слово **протягом** або **впродовж**.

4. Одним із поширених суржикових слів є **розстрочка**. В авторитетних словниках немає такого слова розстрочка. Воно звучить неприродно – у ньому аж чотири приголосні підряд. Українська мова милозвучна, у ній уникають збігу не зручних для вимови приголосних. А правильно говорити: *Купуйте на виплат* (або ж *на виплату*).

5. Погані закони потрібно **скасувати. Відмінюють** іменник або прикметник за відмінками. Відміняти – це ще й зробити когось або щось інакшим; те саме, що й **змінювати**.

6. Не звертайтеся до директора «**на рахунок відпустки**». **Рахунок** – це те саме, що й **лічба**. Рахунок може бути в банку, тобто на рахунок можна поклас-

ти гроші. Саме тут наявний суржиковий елемент. Російському насчёт чого – либо відповідає українське щодо чогось або стосовно чогось. Отже, звертайтеся до директора щодо відпустки.

7. Хибним є такий спосіб добору слів для формулювання думки: якщо слово *ждати* є в російській мові, то в українській – лише слово **чекати**. Не варто розбазарювати нашу споконвічну лексику, адже мова – це духовний скарб.

8. *Поступити в університет* – мовне кліше з типовою помилкою. Правильно вживати **вступати** й до того ж не **в**, а **до** університету. Вступити можна **в** калюжу.

9. **ВИШ** чи **ВУЗ**? В українській мові немає слова *учоба*, тому не дивно, чому мовознавці радять уникати штучного прикметника *учбовий*, якого не можна знайти у тлумачних словниках[8]. Правильно казати **навчальний** – вищий навчальний заклад. Нині в усному мовленні завойовує свої позиції слово виш, яке постало внаслідок скорочення слів **вища школа**. Воно впевнено витісняє аббревіатуру **вуз**, складником якої є отой прикметник *учбовий*.

Висновки. Сьогодні суржик є досить поширеним лінгвістичним явищем, яке не залишають поза увагою науковці. В Україні «суржик» прийнято називати мову, в якій штучно об'єднані без дотримання літературних норм елементи української та російської мови. Для того, аби уникнути цієї проблеми сучасний фахівець повинен володіти високим рівнем тезау-

русу: знати термінологічну і фахову лексику. Як соціолінгвістичний феномен суржик потребує ґрунтовного вивчення у трьох аспектах – лінгвістичному, психологічному і соціальному, що стане матеріалом для подальших наших публікацій.

Література:

1. Словник української мови в 11 томах (СУМ-11) [Електронний ресурс.] Режим доступу: http://ukrlit.org/slovyk/slovyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh. – 20.12.2016
2. Словник української мови [Електронний ресурс.] Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/surzhyk>. – 10.12.2016
3. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір [Електронний ресурс.] Режим доступу: <http://varnak.psend.com/lmasenko.html>. – 03. 10. 2016.
4. Ставицька Л. Суржик: міф, мова, комунікація / Л. Ставицька, В. Труб // Українсько-російська двомовність. Лінгвосоціологічні аспекти: зб. наук. пр. / за заг. ред. Л. Ставицької; Ін-т укр. мови НАН України. Відділ соціолінгвістики. – К.: ПУЛЬСАРИ, 2007.
5. Кузнецова Т. [В.] Суржик і мовлення // Урок української. – 2001. – №6.
6. Дончик В. Г. Мова не винна: Про суржик, двомовність і грамотність на українському ТБ / В. Г. Дончик // Слово і час. – 2001.
7. Кузнецова Т.В. Мова білінгвальної сім'ї у функціональному аспекті: дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Т.В. Кузнецова. – К., 1999.
8. Словник української мови [Електронний ресурс.] Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/uchoba>. – 20.12.2016
9. Косенко Н. Я., Вакуленко Т. М. Як правильно говорити українською. Практичний посібник. / Н. Я.Косенко, Т. М.Вакуленко – Харків: 2007
10. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення: Навч. Посібник. – К.: Література, 2000.

FUNDAMENTALS OF LOGICAL REASONING

Kuznetsov R. O.

Kharkiv National University of Radioelectronics

Keywords: logic; reasoning; substantiation; proof; thesis; argument; deduction.

Each of us has his own principles, ideals and values, according to which he organizes his daily activities. At the same time, as a rule, we believe that other people with whom we have to deal, follow or should follow similar views and behavioral strategies. If this does not happen, then we are either disappointed in them, or seek to convince ourselves of their correctness, rationality or truth of their principles. Moreover, the more obvious and unquestionable these ideas are for us, the more difficult it is often to convince other people who are accustomed to thinking and acting differently.

Argumentation is the restoration of the sequence of statements that lead to a statement. There are two types of argumentation: proof and refutation. The first is aimed at substantiating the ability of the allegations, the second – to justify their failure. The component that represents logic in argumentation is justification.

Rationale is the transition from some fragment of knowledge as a source (basis) to the next fragment of knowledge as a consequence. In other words, substantiation is the transfer by means of logic of such characteristics of the basis as truth, reliability, etc. to the substantiated.

The process of substantiation is realized through its types: proof, refutation, explanation, prediction, interpretation and their various modifications.

Proof is a logical procedure during which the truth of a certain position is established with the help of provisions, the truth of which has already been established before and is not in doubt. It is this value of the term of proof, is the object of study of logic. In other words, proof is a set of logical methods of substantiating the truth of the thesis. The structure of proof consists of thesis, arguments and demonstration.

A thesis is an opinion or statement whose truth must be proved. The presence of the thesis is a prerequisite for any proof. The thesis can be formulated both at the beginning of the proof and at any moment of the proof. In natural language, the thesis is distinguished by the following inversions:

- a) here is my thesis;
- b) here is my vision;
- c) this is my opinion;
- d) this is my position.

Sometimes the thesis is proclaimed without special reference to the fact that this provision is a thesis. Usually the thesis is formed in the form of a categorical judgment. For example: “The Earth has an elliptical orbit of motion”.

But there are cases when the thesis is formed in the form of a question. For example: “How was the Kiev-Pechersk Lavra founded?”.

An argument is an opinion whose truth has already been established before,

and which can be used to substantiate the truth of an arbitrary position.

The arguments include the facts of reality, laws, axioms, previously proven provisions.

Demonstration is a way of connecting thesis and arguments. In themselves, the thesis and arguments outside the logical connection – is not yet proof. An arbitrary position becomes an argument only when a thesis is deduced from it. Demonstration as a process of deriving a thesis from arguments always takes the form of inference.

Inference is a logical form by which you can gain a new knowledge, discover the truth. That is, the transition in inference from the basics to the conclusion generates new knowledge. In the proof the substantiation of already known knowledge is carried out, the belief in the truth of earlier opened position is formed. Thus, in the proof we make a selection of arguments for a particular thesis, but this selection is preceded by knowledge of the thesis, the proclamation of the truth of the thesis.

Given the above, we can distinguish two types of demonstrations:

- in the form of deductive reasoning;
- in the form of inductive inference.

The whole set of proofs is divided into direct and indirect. The basis of this division is the method of proof.

Direct is called a proof in which the thesis follows directly from the arguments. Direct proof is used if there are enough arguments. For example, to prove the judgment: “History textbook is

a source of information” we use direct proof.

A history textbook is a source of information – a thesis.

Any book is a source of information – an argument.

A history textbook belongs to many books – an argument.

If we accept the truth of 1 and 2 arguments, then we are necessarily forced to accept the truth of the thesis.

Indirect is called a type of proof in which the truth of the thesis follows from the falsity of the antithesis. The antithesis is a position that contradicts the thesis. Indirect proof is of two types: apogogic and divisive. Separate proof (or “exclusion method”) is that from the distributive judgment, which includes the thesis, consistently exclude all alternatives except one – the thesis. Apogogic proof (or proof “from the contrary”) is carried out by establishing the falsity of the antithesis. An example is the theorem on parallel lines.

Example of separation proof:

The crime could be committed only by either A, or B, or C.

It is proved that neither A nor B committed the crime.

The crime was committed by C.

The truth of the thesis is established by consistent proof of the falsity of all members of the divisional judgment, except one.

References:

1. Barton V. N. Logika [Logic]. Minsk, 2001.
2. Ivlev Ju.V. Logika [Logic]. L., Moscow, 2006.
3. Ivin A. A., Nikiforov A. L. Slovar' po logike [Logic vocabulary]. Moscow, 1998.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИРОБНИЦТВА КРУП'ЯНИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Нісходовська О.Ю.

доцент кафедри економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
кандидат економічних наук Подільський аграрний університет України

В статті розглянуті питання сучасного стану виробництва, сукупність економічних умов, що складаються на ринку, за яких здійснюється процес реалізації круп. Проаналізована статистична звітність вирощування основних круп'яних культур України за 2017-2019 роки. Надані пропозиції, щодо вдосконалення виробництва круп'яних культур в Україні

Ключові слова: ринок, крупи, виробництво, гречка, просо, круп'яні культури, підприємство

Keywords: market, cereals, production, buckwheat, millet, cereals, enterprise

Україна має великий потенціал сільськогосподарського виробництва, яке спроможне надати велику кількість якісної сировини для харчової та переробної промисловості. Крупа в харчовому раціоні людини складає до 20 % загального споживання зернових. Гречка, просо та рис – це основні круп'яні культури в Україні, так як основну масу зерна цих культур використовують для виробництва крупи. Нажаль, останнім часом спостерігається недовиробництво окремих мало-рентабельних або збиткових сільськогосподарських культур, що призводить до зниження їх пропозиції, появи ажіотажного попиту та стрімкого зростання товару.

Попит на круп'яні культури традиційно зростає в умовах певного ускладнення розвитку окремих соціально-економічних процесів та загострення кризових явищ у суспільстві. Масштабна пандемія коронавірусу та світова економічна криза нині супроводжу-

ються зростанням попиту на круп'яні культури, які стали страховим анти-кризовим продовольчим резервом для багатьох верств населення.

Круп'яні культури є стратегічними продуктами у забезпеченні продовольчої безпеки, що відрізняються серед інших стабільним широким попитом і споживанням завдяки своїй високій поживності та цінній доступності для усіх верств населення.

За даними Держслужби статистики, щорічне виробництво усіх видів круп становило близько 380 тис. тонн. У структурі вітчизняного виробництва круп спостерігаються деякі зміни. Якщо раніше на першому місці була гречана крупа, яка має найбільший попит у населення, то нині її частка становить близько 19–20% у сумарному обсязі виробництва круп, тоді як найвищу питому вагу займають зерна зернових культур плющені, перероблені в пластівці, лущені, обрушені, різані або подрібнені (крім рису). При цьому

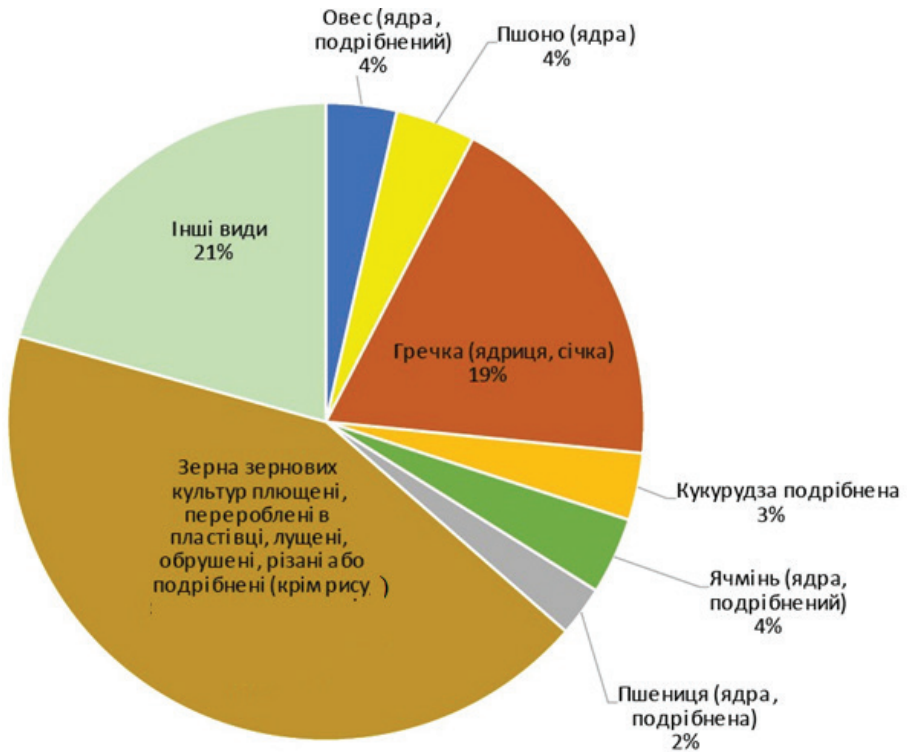

Рис. 1. Структура виробництва основних видів круп підприємствами України у 2019 році (у відсотках)

частка виробництва інших видів круп на основі вівса у загальній їх структурі становила, відповідно, 4%, пшона (ядра) — 4%, ячменю (ядра, подрібнений) — 4%, кукурудзи подрібненої — 3% і пшениці (ядра, подрібнений) — 2%. Останнім часом значний попит також мають продукти типу «мюслі» на основі пластівців несмажених зернових культур та інші їх види (Рис. 1).

Проте навіть через досить напружений внутрішній баланс зерна гречки і присутність на ринку дешевшої імпоротної продукції її вітчизняне фасоване виробництво стабільно зростає.

Якщо у 2017 році виробництво гречки становило 57,9 тис. тонн, то у 2019-му воно зросло до 71,3 тис. тонн. Слід також зазначити, що обсяги виробництва кукурудзяної крупи за останні роки майже не змінилися, тоді як вівса суттєво збільшилися. Досить суттєво зросло виробництво круп, що отримані в результаті помелу зерен, розмір вічка якої становить 1,25 мм з твердої пшениці (табл. 1).

Загалом на виробництво круп значний вплив має кон'юнктура ринку та загальна соціально-економічна ситуація. Адже ці культури є певним стра-

Таблиця 1

Аналіз динаміки зміни структури виробництва усіх видів круп підприємствами України, тонн

Найменування продукції	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Крупи та борошно грубого помелу з твердої пшениці	8 492	8 073	18 972
Крупи та борошно грубого помелу з м'якої пшениці та полби	35 462	26 826	-
Зерна зернових культур плющені, перероблені в пластівці (крім рису)	153 558	156 066	161 449
Овес	6 319	13 343	13 485
Гречка	57 900	64 341	71 281
Кукурудза	12 443	10 293	12 822
Ячмінь	18 816	16 091	14 653

ховим антикризовим продовольчим резервом для багатьох верств населення. Тому попит на них, як правило, підвищується у складних соціально-економічних умовах та внаслідок різного роду кризових явищ.

Вагомий фактор, що впливає на вирощування круп'яних культур – це клімат. В Україні спостерігаються зміни клімату: температура повітря стала вищою, зменшились запаси вологозабезпечення, часті посухи, які можуть виникати в різні періоди протягом вегетації. Все частіше погодні умови відіграють основну роль в отриманні конкурентоспроможного врожаю, а рівень витрачених коштів зростає з кожним роком. Навіть проведення усіх агротехнічних заходів вчасно і на найвищому рівні та отримання дружніх сходів не гарантує високого врожаю. Затяжна посуха в критичний період розвитку рослини зводить всю виконану роботу нанівець. Тому потрібно шукати альтернативу у доповненні сівозміни більш посухостійкими культурами, щоб зменшити ризик неврожаю. І однією з таких культур є просо. Висока

адаптивність проса до ґрунтових та кліматичних умов дозволяє вирощувати його на рівнинах та гірських місцевостях, на солонцюватих ґрунтах, у посушливих регіонах. Фізіологічні властивості рослин забезпечують реалізацію потенціалу продуктивності при підвищених температурах і посушливих умовах вирощування, що вказує на можливість його ефективного використання у зв'язку з тенденцією зміни клімату[5].

Українські господарства різних організаційно-правових форм в основному вирощують горох, гречку і просо — це культури, що мають стабільний попит як на внутрішньому, так і зовнішньому агропродовольчому ринку. Посівні площі під зазначеними круп'яними культурами суттєво залежать від кон'юнктури ринку. Останніми роками найбільше коливалися посівні площі під гречкою. Також істотно зросли посівні площі під нутом, тоді як під горохом і сочевицею, навпаки, скоротилися (табл. 2).

У 2019 році найбільші площі серед круп'яних культур були під горохом —

Таблиця 2.

Аналіз динаміки зміни посівних площ під основними видами круп'яних культур в усіх категоріях господарств України, тис. гектарів

Культури	2017 рік	2018 рік	2019 рік	Співвідношення 2019 р до 2017 р
Горох	415,8	431,7	254,3	61,2
Нут	13,7	46,9	30,4	221,9
Просо	57,5	54,9	92,2	160,3
Гречка	188,8	112,2	69,1	36,6
Сочевиця	9,0	25,9	7,1	78,9

Рис. 3. Області-лідери за середньою урожайністю вирощування гречки у 2019 році (ц/га)

254,3 тис. гектарів, просом — 92,2, гречкою — 69,1, нутом — 30,4 тис. гектарів. Привертає увагу ситуація з гречкою. Ця сільськогосподарська культура є не лише однією з найбільш популярних у споживачів, але й забезпечує за умов дотримання технології високу рентабельність вирощування та має стабільний попит на вітчизняному ринку, а також експортний потенціал росту в умовах підвищеного світового попиту внаслідок значного розповсюдження кризових очікувань в економіці серед населення і наслідків пандемії коронавірусу.

Однак, незважаючи на стратегічно важливе значення гречки, її пере-

ваги контрастують із динамікою посівних площ, яка суттєво коливається останніми роками під цією культурою. Зокрема вони скоротилися майже втричі.

На тепер основним чинником розвитку ринку круп в Україні є скорочення внутрішнього споживання, що передусім пов'язано з демографічною кризою. Аналізуючи статичну звітність виробництва саме сочевиці та проса, можна зробити висновки, що за останні роки відмічається збільшення посівних площ та валового збору проса та зменшення посівних площ та валового збору гречки. Загальне збіль-

Таблиця 3.

Розподіл областей за найбільшими площами вирощування гречки у 2019 році

Область	Зібрана площа, тис.га	Частка у виробництві зерна, %
Житомирська	15,0	22,8
Хмельницька	7,4	14,3
Тернопільська	5,8	7,2
Харківська	5,6	6,9
Вінницька	5,0	8,1
Сумська	4,9	8,2
Інші	25,5	32,5

шення виробництва проса по Україні, станом на 2019 рік спостерігається у Харківській, Херсонській та Дніпропетровській областях. Найменше виробництво у Тернопільській, Рівненській та Волинській областях. Найбільше виробництво гречки в Україні, станом на 2019 рік спостерігається у Луганській та Хмельницькій областях. Зменшення посівних площ відмічається в у Чернівецькій, Одеській, Закарпатській та Запорізькій областях. [4,5].

Ситуація, яка склалася з виробництвом круп'яних культур в господарствах останніми роками загалом і гречки зокрема, потребує експертного аналізу причин та оцінки реальної економічної ефективності їх вирощування.

Економічна ефективність вирощування гречки визначається, як правило, з одного боку, рівнем її урожайності та виробничими витратами на 1 га посіву та 1 тону зерна, а з іншого — кон'юнктурою ринку, яка визначає ціну реалізації.

Варто окремо відзначити, що реальну економічну ефективність вирощування гречки можна отримати лише після експертної оцінки й порівняльного аналізу з урахуванням фак-

тичних роздрібних цін, за якими її реалізують населенню. Адже гречка як і більшість круп'яних культур дає змогу її товаровиробникам за незначних додаткових витрат на доробку самостійно пропонувати цей товар населенню безпосередньо без посередників та торгівлі. І в цьому випадку реальна прибутковість її вирощування може сягати до максимуму 2,5 грн на 1 грн понесених виробничих витрат. При цьому рентабельність вирощування гречки буде також залежати від рівня технології та отриманої середньої врожайності.

Отже, беручи до уваги вагомий внесок круп'яної індустрії в економіку країни і вирішення демографічних проблем, участь держави в наданні субсидованих кредитних ресурсів має бути збільшена. Виробництво зерна круп'яних культур насичує внутрішній ринок необхідною продукцією та є важливою складовою зернової галузі України. Сільськогосподарські підприємства, які вирощують овес, гречку, просо, рис та забезпечують сировиною переробні підприємства формують пропозицію на ринку круп'яних культур. Проте стратегічним завданням

для розвитку ринку круп'яних культур та виходу на іноземні ринки є вирощування зерна високої якості, забезпечення сировиною переробну галузь в достатній кількості, та збільшення

Література

1. Аверчев О.В., Фесенко Г.В. SCIENTIFIC COLLECTION «INTERCONF» No 3(36) С 20 -24
2. Кернасюк Ю. В. Ринок круп'яних культур у 2020 році: аналітика та прогнози. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/17395-rynok-krupianykh-kultur-u-2020-rotsi-analytyka-ta-prohnozy.html> (Дата звертання: 26.04.2021).
3. Сільське господарство України у 2019 р. Статистичний збірник / Відп. за вип..О.М. Прокопенко. –К.: Державна служба статистики України, 2019. –376 с.
4. Україна у цифрах 2019 р. Статистичний збірник. / За ред.. О.Г. Осауленка. –К.: Державна служба статистики України, 2012.–251 с
5. Шпичак О.М. Проблеми ємності внутрішнього споживчого ринку сільськогосподарської продукції та продовольства в Україні в контексті купівельної спроможності населення. Економіка АПК. –2013. – No 6. – С. 5-13.
6. OleksanderAverchev, Hanna Fesenko. Analysis of economic aspects of buckwheat, panicum and rice growing and production in central and eastern europe and Ukraine. BalticJournalofEconomicStudies. 2019.Vol5, No 5. P. 213–221

ДІАГНОСТИКА ПОКАЗНИКІВ ГОТОВНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ ДО ІННОВАЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Lesia Volodymyrivna Potapkina

Cand. P.Sc., teacher of special disciplines of Khmelnytskyi Polytechnic College of Lviv Polytechnic National University Khmelnitckiy, Ukraine

Для визначення числових значень показників відповідних критеріїв готовності майбутніх економістів до інноваційної діяльності використовувались різноманітні діагностичні методики.

Оскільки інтелектуально-теоретичний компонент готовності до інноваційної діяльності передбачав знання з фахових дисциплін, знайомство з інноваціями у сфері економіки, знання можливостей ІКТ для організації інноваційних економічних процесів, то відповідний йому когнітивний критерій готовності визначався за такими показниками: особливості і закономірності перебігу інноваційних процесів в економіці України; тенденції інноваційного процесу в сучасному суспільстві; специфіка інноваційних процесів в альтернативних економічних системах; форми державного регулювання інноваційних процесів в економіці; основні моделі інноваційного процесу.

Формування в студентів таких знань передбачено програмами навчальних дисциплін «Інноваційний менеджмент», «Стратегічне управління інноваційною діяльністю підприємств», «Системи підтримки прийняття рішень», метою яких є формування в студентів теоретичних знань і прикладних навичок з раціональної організації та економічного обґрунтування напрямів стратегічного управління інноваційною діяльністю підприємства з урахуванням сучасних тенденцій інноваційного розвитку економіки.

Показники діяльнісного критерію оцінювались частково методом тестування, а частково за допомогою спостережень за діяльністю студентів під час проходження виробничої практики та оцінювання студентських практичних, лабораторних, індивідуально-дослідних, курсових і дипломних робіт.

Оскільки нас цікавить визначення рівня готовності до інноваційної діяльності економіста, то варто враховувати також його здатність до створення абсолютно нових форм ведення бізнесу, до ініціювання нових шляхів розвитку окремих галузей економіки, або й усєї економічної сфери загалом. Тому для визначення й порівняння критеріїв і *рівнів готовності студентів до продуктивної інноваційної діяльності* під час педагогічного експерименту пропонуємо визначати готовність за показниками, що представлені нище.

Значення кожного показника визначалось за допомогою відповідних діагностичних методик. Для уніфікації балів кожному рівню присвоювали числове значення, а саме: низький рівень – 1 бал, середній рівень – 2 бали, достатній рівень – 3 бали, високий рівень – 4 бали.

Для визначення ефективності та оцінювання результативності дослідно-експериментальної роботи знайшли величину нормованого відхилення t за формулою Стьюдента (1):

$$t = \frac{\overline{x_2} - \overline{x_1}}{\sqrt{\frac{\sum_{i=1}^{n_1} (x_i - \overline{x_K})^2 + \sum_{j=1}^{n_2} (x_j - \overline{x_E})^2}{(n_1 + n_2 - 2) \cdot n_1 \cdot n_2}}}, \quad (1)$$

де $\overline{x_K}$ та $\overline{x_E}$ – середні бали в контрольних та експериментальних групах відповідно, і для нашого випадку $n_1 = 20$ і $n_2 = 20$.

Коефіцієнт Стьюдента, обчислений в експериментальних групах до і після експерименту, виявився рівним $t = 5,3$. З таблиці значень $S(t)$ для розподілу Стьюдента [1, с. 207] для $n = n_1 + n_2 - 2 = 38$ знаходимо $S(5,3) = 0,999$. Обчислимо ймовірність випадковості відхилень успішності в обох типах студентських груп. $P\left[\left|\overline{x_2} - \overline{x_1}\right| > t_{\delta}\right] = 2 \cdot [1 - S(t_{\delta})] = 2 \cdot [1 - 0,999] = 0,002$. Оскільки ймовірність випадковості розходжень дуже мала, то це свідчить про те, що числові значення показників в експериментальних групах істотно відрізняються від числових значень в контрольних групах, і така розбіжність не випадкова, а зумовлена впливом експериментальної методики.

Визначення рівнів проводилося за сумою набраних балів кожним студентом. Оскільки всіх показників 20 і кожний оцінювався максимум у 4 бали, то найбільшою могла б бути сума у 80 балів, яку ми й розбили на 4 рівні таким чином: менше 20 балів – низький рівень; від 21 до 40 – середній рівень, від 41 до 60 балів – достатній рівень; від 61 до 80 – високий рівень готовності до інноваційної діяльності.

До *низького (пасивного) рівня* були віднесені студенти, які мають недостатню допитливість, слабку соціальну спрямованість, низьку мотивацію до успіху, низький творчий потенціал. У них відсутні прагнення до лідерства, організаційні здібності, рішучість. Для таких студентів характерні слабкі знання про особливості та закономірності перебігу інноваційних процесів в економіці України, тенденції та моделі інноваційного процесу в сучасному суспільстві, специфіку інноваційних процесів в альтернативних економічних системах, форми державного регулювання інноваційних процесів в економіці. Студенти не здатні моделювати інноваційний процес за допомогою ІКТ, не вміють класифікувати й

Таблиця 1.

Компоненти, критерії і показники готовності майбутніх економістів до інноваційної діяльності

Компоненти	Показники	Критерії
Потребнісно-мотиваційний (установки і цілі)	Високий рівень домагань, допитливість, активність, оптимізм, упевненість у собі ініціативність, креативність, прагнення до самовдосконалення	Мотиваційний (психологічна готовність)
Особістісно-вольовий (особистісні якості, здібності)	Толерантність, наполегливість, стресостійкість, готовність до ризику, гнучкість, мобільність, рішучість, терплячість, відповідальність, самоповага, комунікабельність	Особистісний (особистісна готовність)
Інтелектуально-теоретичний (знання)	Знання з фахових дисциплін, ознайомленість з інноваціями у сфері економіки, знання можливостей ІКТ для організації інноваційних економічних процесів	Когнітивний (теоретична готовність)
Операційно-практичний (вміння, навички)	Навчальні вміння, здатність до аналізу й синтезу, уміння бачити проблеми, уміння планувати, самостійність, адаптованість, організаційні навички, уміння самопрезентації, уміння працювати в команді, навички самоконтролю	Діяльнісний (практична готовність)

оцінювати зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на інноваційні процеси в економіці України.

До *середнього* (стимулювально-продуктивного) *рівня* ми віднесли студентів, які мають незначну допитливість, соціально спрямовані, мають середню мотивацію до успіху, творчу уяву і певний творчий потенціал. У них інколи проявляється прагнення до лідерства, але низькі організаційні здібності і присутня нерішучість. Для таких студентів характерні слабкі знання про особливості та закономірності перебігу інноваційних процесів в економіці України, тенденції та моделі інноваційного процесу в сучасному суспільстві, специфіку інноваційних процесів в альтернативних економічних системах, форми державного регулювання інноваційних процесів в економіці. Студентам складно моделювати інноваційний процес за допомогою ІКТ, класифікувати і оцінювати зовнішні та внутрішні чинники.

Достатній (пошуковий) рівень мають студенти, для яких характерними є допитливість, спрямованість на досягнення значного соціального статусу, достатня мотивація до успіху, творча уява і високий творчий потенціал. У них часто проявляється прагнення до лідерства, досить високі організаційні здібності, рішучість у прийнятті рішень. Для таких студентів характерні знання про особливості та закономірності протікання інноваційних процесів в економіці України, тенденції та моделі інноваційного процесу в сучасному суспільстві, специфіку інноваційних процесів в альтернативних економічних системах, форми державного регулювання інноваційних процесів в економіці.

Студенти прагнуть навчитись моделювати інноваційний процес за допомогою ІКТ, правильно класифікують і оцінюють зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на інноваційні процеси в економіці України.

На *високому (креативному) рівні* знаходяться студенти з високою допитливістю, прагненням досягти високого статусу в суспільстві, дуже сильною є мотивація до успіху, розвинена творча уява і наявний високий творчий потенціал. У них постійно проявляється прагнення до лідерства, досить високі організаційні здібності, рішучість у прийнятті рішень. Для таких студентів характерні сильні знання про особливості та закономірності перебігу інноваційних процесів в економіці України, тенденції та моделі інноваційного процесу в сучасному суспільстві, специфіку інноваційних процесів в альтернативних економічних системах, форми державного регулювання інноваційних процесів в економіці. Студенти вміють моделювати інноваційний процес за допомогою ІКТ, правильно класифікують і оцінюють зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на інноваційні процеси в економіці України. Для таких студентів характерна налаштованість на постійне самовдосконалення і професійний розвиток.

Література:

1. Воловик П.М. Теорія імовірностей і математична статистика в педагогіці / Воловик П.М. – К.: Радянська школа, 1969. – 220 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДИСЦИПЛІНОЮ “ІНЖЕНЕРНА ТА КОМП’ЮТЕРНА ГРАФІКА” В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Тарас І.П.

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри інженерної та комп’ютерної графіки Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Ключові слова: компетентність, інженерна графіка, комп’ютерна графіка, навчальний процес, он-лайн навчання

Keywords: competence, engineering graphics, computer graphics, learning process, online learning

Комп’ютерні технології вже давно увійшли в навчальний процес. Останні роки все активніше розвивались інтернет-технології, які змінили підходи до навчання. Багато авторів обговорює різні аспекти використання таких технологій, як у освітньому процесі загалом, так і при викладанні різних дисциплін зокрема [1, 2]. Велику увагу приділяють дистанційній освіті, яка одержала свій розвиток завдяки цим технологіям. Про її недоліки та переваги було багато дискусій [3, 4]. Але всі схиляються до того, що хороший результат дистанційна освіта дає тільки при високій мотивації студентів.

Донедавна у вступників був вибір, чи обирати навчання в аудиторіях, чи вчитись дистанційно. Пандемія Covid-19 позбавила можливості такого вибору. В умовах карантину онлайн навчання стає найчастіше єдино можливим. Багато авторів розглядають проблеми, пов’язані з таким видом навчання та способи їх вирішення [5 – 7]. Різні дисципліни зіткнулись з різними проблемами, залежно від свого спрямування.

Графічні дисципліни, зокрема «Інженерна та комп’ютерна графіка» (ІКГ) вивчається студентами на перших курсах. Саме тоді найбільш відчутний рівень середньої освіти та низька мотивація до обраного фаху [8].

За час карантину викладачі і студенти набули певного досвіду взаємодіяти для набуття останніми знань з предмету. Не буду перечислювати всі програмні компетентності, які забезпечує ІКГ, але ми розуміємо, що ті з них, які стосуються навичок використання інформаційних і комунікаційних технологій та здатності до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел не страждають при дистанційному навчанні, а набуваються студентами більш активно. Але набуття деяких фахових компетентностей ускладнюється. Для студентів спеціальності «Прикладна механіка» ІКГ передбачені фахові компетентності, які стосуються відтворення просторових об’єктів, конструкцій та механізмів у вигляді технічних креслень та моделей.

Для досягнення цих компетентностей найбільш вразливою при дистан-

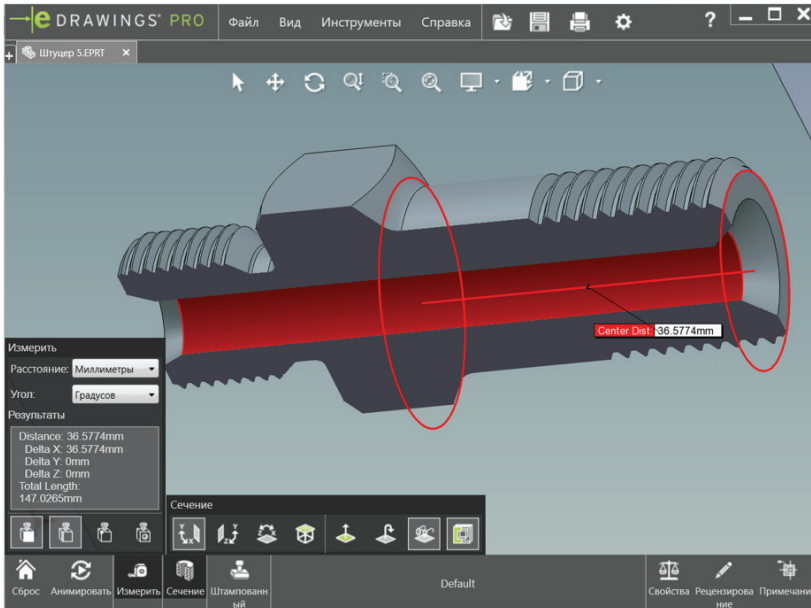

Рисунок 1 – Вимірювання моделі в eDrawings Viewer

ційному навчанні є тема курсу ІКГ – Ескізування. За мету цієї теми ставиться одержання навичок створювати ескіз саме з реальної деталі, набуття досвіду проведення її обмірів, визначення шорсткості поверхонь. До цієї теми входить графічні роботи зі створення ескізів кількох типів деталей. В докарантинний період в аудиторії кожному студенту видавалась реальна деталь, яку він тримав у руках, міг оглянути, зробити обміри, використовуючи вимірний інструмент. Якої б автоматизації не досягло виробництво, але виховання інженера починається саме з таких завдань. Проблеми стосуються не самого створення технічних креслень, а вміння одержувати для них інформацію з реальної деталі. На кафедрі ІКГ розроблено лабораторну роботу, яка частково

«зменшує втрати» при дистанційному навчанні. Створена база 3D моделей деталей типу гайка накидна, накривка, штуцер з деталізованим представленням нарізей. Ці деталі переведені в універсальний формат (з підтриманням можливості обмірювання). Завдання студента – накреслити ескіз деталі. Йому пропонується відкрити деталь за своїм варіантом в eDrawings Viewer. Таким чином він може одержати інформацію про форму і розміри заданої деталі (провести обміри) (рис. 1). На час виконання цієї роботи студенти вже мають навички створення 3D моделей в CAD системах, тому робота з інструментами нової програми не викликає особливої складності.

Хоча такий підхід не дає навиків роботи з вимірним інструментом, а

визначення шорсткості відбувається за функцією даної поверхні, але дає можливість свідомо обирати розміри, які необхідно вимірювати, що є однією з цілей даної роботи. Додатково в цій роботі студенти вперше знайомляться з універсальними форматами і одержують досвід роботи з ними.

Література:

1. Garrison, D. R., & Kanuka, H. Blended learning: Uncovering its transformative potential in higher education. *The Internet and Higher Education*, 7(2), (2004): 95-105. doi.org/10.1016/j.iheduc.2004.02.001
2. Offir, B., Lev, Y., & Bezalel, R.. Surface and deep learning processes in distance education: Synchronous versus asynchronous systems. *Computers & Education*, 51(3) (2008): 1172-1183. doi.org/10.1016/j.compedu.2007.10.009
3. Hannay, M., Newvine, T. (2006) Preception of Distance Learning: A Comparison of Online and Traditional Learning. *Journal of Online Learning and Teaching*. 2005. ISSN 1558-9528. http://jolt.merlot.org/05011.htm.
4. Fojtik, Rostislav. Problems of Distance Education. *International Journal of Information and Communication Technologies in Education*. 7. (2018): 14-23. doi.org/10.2478/ijicte-2018-0002
5. Adedoyin, O. B., & Soykan, E.. Covid-19 pandemic and online learning: the challenges and opportunities. *Interactive Learning Environments*, (2020): 1-13. doi.org/10.1080/10494820.2020.1813180
6. Daniel, S. J. Education and the COVID-19 pandemic. *Prospects*, 49(2020) 91-96. doi.org/10.1007/s11125-020-09464-3
7. Park, H., & Shea, P. A review of ten-year research through co-citation analysis: Online learning, distance learning, and blended learning. *Online Learning Journal*, 24(2) (2020), 225-244.
8. Семирненко Ю.И. Влияние общеинженерных дисциплин на мотивацию студентов к выбранной специальности / Ю.И. Семирненко, С.Л. Семирненко // *Herald pedagogiki. Nauka i Praktyka*. 53 (03/2020). С.7 – 11.

ПРОФІЛАКТИКА ДИСКАЛЬКУЛІЇ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЧЕРЕЗ СИСТЕМУ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ

Свириденко Г.В.

Аспірантка Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, м. Київ, Асистент кафедри початкової освіти Мелітопольський державний педагогічний університет імені Б. Хмельницького

***Анотація:** У статті висвітлено особливості педагогічної роботи з учнями початкових класів на уроках математики з метою профілактики дискалькулії. На основі результатів власної педагогічної діяльності подано рекомендації щодо специфіки роботи над творчими задачами.*

Ключові слова: урок математики, дискалькулія, профілактика, учень початкових класів, творчі завдання.

Останнім часом в початковій школі спостерігається тенденція до збільшення кількості учнів, які мають труднощі в оволодінні математичними знаннями (дискалькулією).

Дискалькулія – порушення, що виражається в нездатності дитини рахувати, розв'язувати математичні задачі; патологічна ускладненість при виконанні обчислювальних операцій.

З метою профілактики дискалькулії пропонуємо використання на уроках, в позаурочний час, а також в процесі індивідуальної роботи з молодшими школярами нестандартних (творчих) задач.

У системі навчальних завдань уроку математики вчитель має передбачати завдання на розвиток уваги, завдання з логічним навантаженням, завдання, сформульовані нестандартно тощо [3]. Оволодіти математикою – означає навчитися розв'язувати задачі, причому не лише стандартні, а й такі, що вимагають певної незалежності мислення, творчих пошуків, оригінальності, винахідливості [2].

Як відомо, навчання є складною роботою учнів, у процесі якої формуються нові нейронні зв'язки в мозку, і чим більше їх утвориться, тим кращою буде якість розумової діяльності людини. Мозок розвивається лише під час опрацювання нової, складної і нестандартної для нього задачі. Як стверджують нейролінгвіст Т. Чернігівська та нейрофізіолог М. Безруких, це може бути все що завгодно, у тому числі й розв'язування математичних задач [1].

Навчальні математичні задачі умовно поділяються на стандартні і нестандартні (творчі). Задачу вважають стандартною, якщо її розв'язання вимагає від учнів застосувати той або інший відомий їм алгоритм чи скористатися тим висновком за аналогією, який у практиці навчання називається розв'язуванням за зразком. На відміну від стандартних, творчою або пошуковою називають вправу, приступаючи до виконання якої учні не знають заздалегідь ні способу її розв'язування, ні того, на якому навчальному матеріалі ґрунтується

розв'язання. Щоб виконати таку вправу, треба всебічно врахувати взаємозв'язки між даним і шуканим, правильно оцінити окремі компоненти завдання, поданого в нестандартній формі, зрозуміти властивості величин та залежності між ними, які безпосередньо не зазначені в умові, але впливають з певних закономірностей, причинних або функціональних залежностей.

У власній педагогічній діяльності використовуємо такі групи творчих вправ:

1. Завдання, пов'язані з важливими поняттями і методами математики (вправи на використання елементів теорії множин та поняття відношення, задачі комбінаторного та ймовірнісного характеру, вправи для формування найпростіших топологічних уявлень, логічні задачі, цікаві вправи, пов'язані з ідеями інформатики).

2. Завдання з елементами дослідження. Це, зокрема, вправи із словами: порівняйте, виділіть головне, покажіть, обґрунтуйте, доведіть, узагальніть та ін.

3. Завдання, виконуючи які учні «відкривають» нові для себе зв'язки, залежності, закономірності і переконуються в їх справедливості (вправи на здійснення простих умовиводів, класифікацій та групувань предметів).

4. Практичні завдання і вправи (вправи на використання різних тверджень; оптимізаційні задачі; вправи політехнічного спрямування; графічні вправи – діаграми, таблиці, шкали, схеми, графіки; вправи геометричного змісту; вправи на маніпулювання з предметами).

5. Самостійно складені учнями вправи спочатку за аналогією, пізніше за даною умовою.

6. Вправи на кмітливість, в яких вимагається розв'язувати вирази різними способами, записувати числа кількома даними цифрами, відновлювати у виразі пропущений знак або цифру, знаходити помилку в розв'язанні тощо. Це завдання з логічним навантаженням, математичні ребуси, кросворди.

7. Цікаві вправи та ігри (вправи, які вражають швидкістю і легкістю обчислень, оригінальним і часом, несподіваними результатами; логічні ігри, задачі-вірші, задачі-казки, задачі-загадки, задачі-жарти, математичні веселики тощо).

Практичний досвід роботи з учнями 1 класу підтверджує, що нестандартними завданнями на уроках математики є різноманітні ігрові вправи, лічилки, задачі-вірші, тематичні загадки, завдання в малюнках, практичні завдання з лічильними паличками, цікаві квадрати і логічні задачі, математичні веселики.

В сучасних методиках викладання математики розрізняють кілька рівнів відповідної системи пізнавальних завдань і творчих тренувальних вправ за їх складністю. Завдання першого рівня – стверджувальні (учень лише обґрунтовує твердження). Завдання другого рівня дають змогу самостійно діяти певних висновків, довести їх правильність, перевірити тощо. Вправи й задачі третього рівня стимулюють дітей до активної розумової діяльності, до творчого пошуку. Щоб учні глибше

усвідомлювали зв'язки і залежності між числами задачі, потрібні спеціальні вправи функціонального змісту. Їх можна поділити на такі три групи: задачі-запитання, прості задачі підвищеної складності і приклади, що пропонуються парами.

У ході спостереження нами було встановлено, що вправи функціонального змісту розвивають логічне мислення дітей, їхню кмітливість, комбінаторні здібності, а головне – сприяють усвідомленню математичних закономірностей, формуванню навичок свідомого вибору дій, практичних умінь і загалом підвищують культуру мислення.

Вправи і задачі, що стосуються формуванню в учнів початкових уявлень про деякі важливі поняття, ідеї та методи математики, розв'язуються на інтуїтивній основі. Найпростіші оптимізаційні задачі (це задачі, у яких за певним критерієм потрібно вибрати найкращий розв'язок серед кількох можливих) молодші школярі розв'язують методом випробовування або методом оцінки. У роботі з графічним матеріалом застосовуються переважно такі прийоми: читання готових графічних зображень та їх побудова за певними умовами.

В основі всіх прийомів розв'язування творчих вправ лежать дії дітей з предметами, фігурами, числами, цифрами, бо все, що є об'єктом дій, необхідних для виконання завдання, запам'ятовується міцно і точно, а те, що не є об'єктом дій, згодом майже зовсім забувається. Щодо оптимізації

пошукової самостійності учнів важливим є синтез мислення, мовлення і дії на уроці.

Із власної практики можемо стверджувати, що формування в учнів цілісного уявлення про задачу і процес її розв'язування здійснюється успішно, якщо матеріал опрацьовується в такій методичній послідовності: розв'язування конкретної задачі, введення відповідних математичних термінів, формулювання і розв'язування тієї самої задачі в абстрактній формі, порівняльний аналіз опрацьованих задач, висновки, їх застосування у виконанні різних вправ. Працюючи над задачами, маємо дбати про різноманітні переходи від умови до схеми; від схеми до числового виразу, а від нього знову до умови; про часткову зміну схеми, числового виразу чи умови задачі з аналізом їх впливу на хід розв'язування або формулювання запитань. Усе це дає змогу зробити об'єктом вивчення не окрему задачу, а залежність між величинами.

Систематизація здобутих знань досягається послідовністю видів вправ, поступовим ускладненням матеріалу, введенням до активного словника учня спеціальної термінології.

Використання інформаційних технологій на уроках і в позаурочний час значно підвищує рівень викладання математики в початкових класах. Комп'ютер на уроці може виконувати різноманітні функції – контролюючих машин, навчальних тренажерів, моделювальних стендів, інформаційно-довідкових систем, електронний конструктор, експертна система.

Формування математичної компетентності учнів відбувається за допомогою системи таких нестандартних завдань: 1) задачі, пов'язані з розглядом доступних дітям обчислювальних алгоритмів; 2) складання простих програм; 3) задачі з використанням калькулятора; 4) комп'ютерні ігри (з чітким навчальним спрямуванням). Навчальні комп'ютерні ігри мають високу наочність завдяки широкому використанню малюнків, динамічних зображень, анімацій і звукового супроводу. Мозок дітей звикає до високих рівнів стимуляції, які не може забезпечити традиційне навчання, тому воно видається учням нудним і нецікавим. У контексті впровадження нових підходів до навчання сучасних дітей С. Скворцова вважає, що не можна замінювати навчання відеоуроками, відеоіграми. Навіть споглядаючи яскраву й динамічну картинку відео уроку, без виконання власних дій школяр не виявляє активності з предмета вивчення, а тому якість навчальної діяльності є досі низькою [3].

Вчителям початкових класів слід звернути увагу на наступні рекомендації:

- на уроці додаткові вправи слід комбінувати з програмними (стандартними) так, щоб попереднє завдання готувало учнів до виконання наступного і щоб ця робота ґрунтувалася на використанні життєвого досвіду дитини;
- особливу увагу слід приділити розкриттю сюжету нестандартної вправи, добиватися, щоб діти усвідомили кінцеву мету завдання;

- учні 1-2 класів мають спочатку виконувати творчі вправи за зразками, а потім – самостійно; у 3-4 класах доцільно надавати перевагу самостійній роботі, підтримуючи ініціативу дітей;

- не обов'язково, щоб учень розв'язав додаткову задачу самостійно, важливо створювати такі ситуації, щоб він подумав над задачею, спробував її розв'язати;

- при розв'язуванні творчих вправ має всебічно реалізовуватися принцип диференційованого підходу;

- під час самостійного розв'язування творчих вправ не варто обмежувати дітей у виборі способів їх розв'язування;

- не слід підказувати хід розв'язування, значно важливіше правильно спрямувати думку учня, головне – не кінцевий результат, а сам процес розв'язування;

- потрібно практикувати повторне розв'язування нестандартних задач.

Для формування самостійності, активності дітей велику роль грають стосунки вчителя з класом. Найбільш корисними є довірливі емоційні стосунки, за яких догана, зауваження, нотації, моралізація зведені до мінімуму.

Тому вважаємо, що використання завдань творчого характеру на уроках математики допоможе вчителям проводити корекційну роботу з профілактики дискалькульї, індивідуально працювати з учнями на уроці, застосовувати нові, науково обґрунтовані форми методичної діяльності, підвищувати рівень викладання математики.

Отже, робота над творчими задачами є необхідною передумовою успіш-

ного засвоєння знань та, відповідно, корекції дискалькулії в учнів початкових класів. Цей процес передбачає створення позитивного ставлення до уроків математики, творчої атмосфери в організації занять, а також стимулювання успіхів учнів педагогічно доцільними засобами.

Список використаних джерел:

1. Безруких М. М. Возрастная физиология: (Физиология развития ребенка): Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М.М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д.А. Фарбер. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 416 с.
2. Друзь Б.Г. Творчі вправи з математики для початкових класів: Посібник для вчителів. – К.: Рад. Шк., – 1988. – 144 с.
3. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підр. для вищ. навч. закл. / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
4. Скворцова С. О. Навчання математики учнів – представників цифрового покоління / С. О. Скворцова // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2018. – Т. 3. – Вип. 20. – С. 120-124.
5. Онопрієнко О. В. Компетентнісно зорієнтовані задачі як засіб формування математичної компетентності учнів / О. В. Онопрієнко // Початкова школа. – 2013. – № 3. – С. 23 – 26.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТВОРЕННЯ МУЗЕЙНОЇ ЕКСПОЗИЦІЇ НА ПРИКЛАДІ «ЗАЛА ГЕРОЇВ ДСНС» МУЗЕЮ ІСТОРІЇ ПОЖЕЖНОЇ ОХОРОНИ МІСТА ОДЕСИ

Штикало Т.С.

старший викладач

кафедра теорії і методики декоративно-прикладного мистецтва та графіки художньо-графічного факультету (ХГФ),

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Чепурко А. В.

здобувач вищої освіти ОС «Магістр»

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Ключові слова: музей, музейна справа, експозиція, музеєзнавство.

Keywords: museum, museum business, exposition, museum studies.

Основний текст. В радянський період української державності музей сприймався як подарунок влади народу, можливість побачити дивовижні експонати, і доторкнутися до прекрасного. Але люди не розмірковували про музеї як про критично важливий елемент системи просвітництва чи освіти. Це доволі архаїчне бачення музею потрохи почало змінюватися в розпадом радянського союзу. Сьогодні в Україні вже почався перехід до західної системи управління музеями, проте він буде складним та не швидким. Ми маємо намір розглянути один із прикладів вдалої інтеграції українського музеєзнавства в світову практику на прикладі музею пожежної охорони міста Одеса.

Для чіткого розуміння об'єкта дослідження, необхідно визначитися з

основним поняттям дослідження. Музеї – це науково-дослідний та культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання та популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науковою та освітньою метою, залучення громадян до надбань національної та світової культурної спадщини.

Однак питання місця музеїв в суспільстві й донині залишається відкритим. Роль музею в житті людей ніколи не обмежувалася просто збереженням та накопиченням артефактів, витворів мистецтва тощо. У залежності від історичних умов та культурного контексту змальовувалося і значення музею.

Довгий проміжок часу музеї сприймалися закритим місцем для певних соціальних категорій людей – як правило інтелігенції та аристократії –

вони не передбачав таких утилітарних функцій як освіта усіх людей. Але часи змінилися, і сьогодні, в передових країнах світу музеї – це комерційно вигідний та культурно важливий феномен. Музеї конкурують між собою, розвиваються та намагаються здивувати своїх відвідувачів, заманити їх до себе. Така система сприяє розвитку музейної справи, формуванню затребуваних експозицій. На території України музеї розвивалися в потоці загальносвітової практики, хоча й з певними особливостями, обумовленими історичними факторами.

Проте як власне створюється музейна експозиція і загалом, що вона собою являє?. «Музейная експозиция – это целенаправленная и научно обоснованная демонстрация музейных предметов, которые организованы композиционно, снабжены комментарием, технически и художественно оформлены и в итоге создают специфический музейный образ природных и общественных явлений» [4, с. 355]. Експозиція це навіть не засіб для комунікації, а власне саме явище комунікації між музеєм та його відвідувачами. В експозиції музейні предмети знаходять новий статус: стають експонатами, тобто предметами, виставленими для огляду. Новий статус предмета передбачає нову форму існування.

Процес створення музейної експозиції – це багатовекторна робота, що потребує особливої підходу, дотримання чітких правил і розуміння закономірностей побудови простору.

Однак цей процес не повинен зводитися лише до правильного розташування предметів експозиції та стендів з пояснювальним текстом. Ідея експозиції, її зміст в поєднанні з простором стін музею, повинна перетворитися в ансамбль, дозволяючи споглядати не лише конкретно взятий об'єкт експозиції, але й сприймати простір в цілому, як єдине ціле в будівлі музею. Так, на прикладі експозиції в музеї пожежної охорони міста Одеса, можна побачити, як предмети історичної цінності в поєднанні з витворами мистецтва (скульптура, живопис, графічний дизайн) та сучасних технологій створює унікальний ансамбль науково-творчої спрямованості.

Вважаємо, що створення подібних експозицій, які поєднують історичне просвітництво, виховання пожежної культури громадян та художню цінність – є необхідними для сучасного світу. Мета – популяризація певного феномену, ідеї, контексту серед широких верств населення шляхом музейної експозиції.

В ході роботи над створенням експозиції необхідно дотримуватися ряду правил та рекомендацій:

- орієнтація на потенційного відвідувача;
- організація послідовного викладу матеріалу колекції, відповідно до якої можливо розповісти як загальну історію представленої експозиції, так і окремі цікаві факти;
- використання сучасного, сильного дизайну та сучасних технологій, що привабить молоде покоління в музеї;

– включення витворів мистецтва в експозиції різної тематики, що допоможе створити атмосферу культурно-соціального простору.

І головне про що необхідно пам'ятати, те цілі з якою створюється експозиція, відповідно до цього організувати свою роботу.

Таким чином, створення сучасних, науково обґрунтованих та художньо оформлених експозицій сприятиме не лише залученню нових відвідувачів в стіни музею, але й власне розвитку музеєзнавчої думки. Разом з підвищенням рівня практичного оздоблення музеїв, буде розвиватися і теоретичне осмислення музею як невід'єм-

ного соціокультурного феномену сучасної громади міста.

Література:

1. Ломако О. Метаморфози музею в антропологии Н. Ф. Федорова // Вече. Альманах русской философии и культуры. 2003. № 14. С. 178-191.
2. Поляков Т. Мифология музейного проектирования или «Как делать музей?». Москва.: Российский институт культурологии, 2003. – 456 с.
3. Пшеничная С. Музей как информационно-коммуникативная система: автореф. дис.... канд. культурологии: 24. 00. 03 / С.-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств. Санкт-Петербург, 2000. URL: <http://disscat.com> (дата звернення: 27.01.2021).
4. Российская музейная энциклопедия. Т. 2. Москва.: Прогресс, 2001. – 436 с.

АНАЛІЗ ДЕКОРАТИВНИХ ПРИРОДНИХ КАМЕНІВ ДЛЯ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

Макаренко О.В.

кандидат технічних наук, доцент кафедри фізико-хімічної механіки та технології будівельних матеріалів і виробів.

Харківський національний університет будівництва та архітектури (м. Харків, Україна)

Першина Л.О.

кандидат технічних наук, доцент кафедри фізико-хімічної механіки та технології будівельних матеріалів і виробів.

Харківський національний університет будівництва та архітектури (м. Харків, Україна)

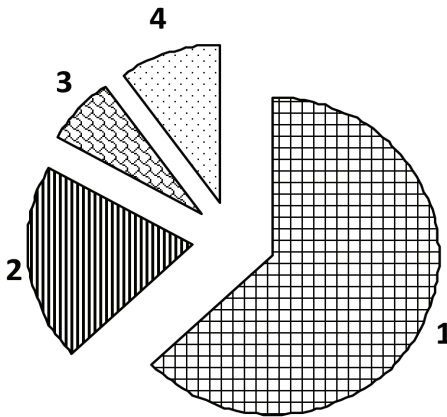
У статті розглянуто декоративні природні камені як один з основних елементів ландшафтного дизайну. Охарактеризовано сировинну базу, властивості та області застосування декоративних природних каменів. Виконано аналіз пропозицій декоративних природних каменів на українському будівельному ринку. Розглянуто фактори вибору декоративних природних каменів для ландшафтного дизайну.

Ключові слова: ландшафтний дизайн, декоративні природні камені, гірські породи, крихта, щєбінь, гравій, валун, декоративність, властивості, вартість.

Keywords: landscape design, decorative natural stone, rock, sand, fine-grained stone chippings, crushed stone, gravel, boulder, decorativeness, properties, cost.

Ландшафтний дизайн, ландшафтна архітектура – це мистецтво, яке містить у собі три аспекти: інженерний (архітектура, будівництво та проектування), біологічний (ботаніка, рослинництво) й історично-філософський. Крім того, ландшафтним дизайном називають практичні дії з озеленення та благоустрою території [1]. Ландшафтна архітектура визначається як архітектурна діяльність, націлена на створення гармонійного та доцільного оточення людини [2]. Ландшафтний дизайн – це творча діяльність, спрямована на формування предмет-

но-просторового середовища прийомами і засобами ландшафтної архітектури, художнього конструювання завдяки укладу, імпровізації деталей культурного ландшафту [3]. Метою ландшафтного дизайну є органічне поєднання архітектури з природними елементами. Саме ландшафтний дизайн забезпечує таке поєднання і детальну організацію безпосереднього оточення людини, сприяє синтезу природних і штучних елементів середовища [4]. Серед безлічі матеріалів для створення елементів ландшафтного дизайну особливе місце займає такий

1 – Україна; 2 – Греція; 3 – Італія; 4 – інші країни

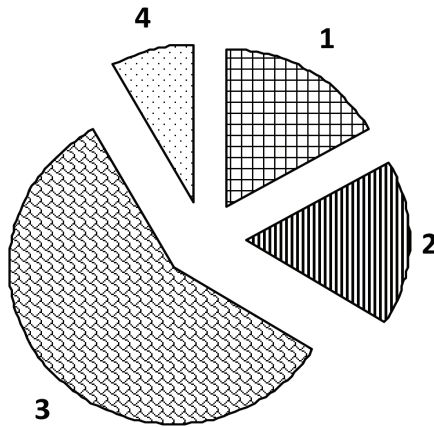
Рисунок 1 – Розподіл долі декоративних природних каменів різних країн, що відповідає пропозиціям на українському будівельному ринку

натуральний, історично використовуваний і популярний у наш час матеріал, як декоративні природні камені.

Завдяки своїм якісним характеристикам декоративні природні камені є одним з основних елементів, які використовують у ландшафтному дизайні. Переваг використання декоративних природних каменів безліч, а ось недоліків практично немає. Високі показники міцності, пожежостійкості, морозостійкості, стійкості щодо коливань температури, вологості й УФ-випромінювання, висока довговічність дозволяють використовувати декоративні природні камені без обмежень у будь-яких ландшафтних композиціях. Крім того, декоративні природні камені є екологічними, естетично привабливими, не потребують спеціального догляду, їх зручно транспортувати і монтувати, а також легко переміщувати за необхідності перепланування ландшафту.

Декоративні природні камені є тією сполучною складовою, що поєднує всі елементи ландшафтної композиції. Природний камінь гармонійно поєднується з різними матеріалами – деревом, металом, склом і т.д. За допомогою природних каменів оформляються як квіткові композиції, так і водні об'єкти [5]. Декоративні природні камені застосовуються для улаштування та декорування таких об'єктів, як доріжки, алеї, кам'яністі струмки, кам'яністі стінки, бортики, огорожі, забори, сходишки, площадки, гірки, рокарії, альпінарії, морени, габіони, альпійські галявини, водойми, водоспади, фонтани, квітники, кам'яністі сади, садові фактурні елементи тощо [6-8].

Декоративні природні камені отримують з гірських порід, які спеціально або попутно видобувають [9]. Гірські породи, що видобуваються в Україні та використовуються для отри-

1 – пісок, крихта; 2 – щєбінь; 3 – гравій; 4 – валун, глиба, бут

Рисунок 2 – Розподіл долі декоративних природних каменів за розмірами та формою, що відповідає пропозиціям на українському будівельному ринку

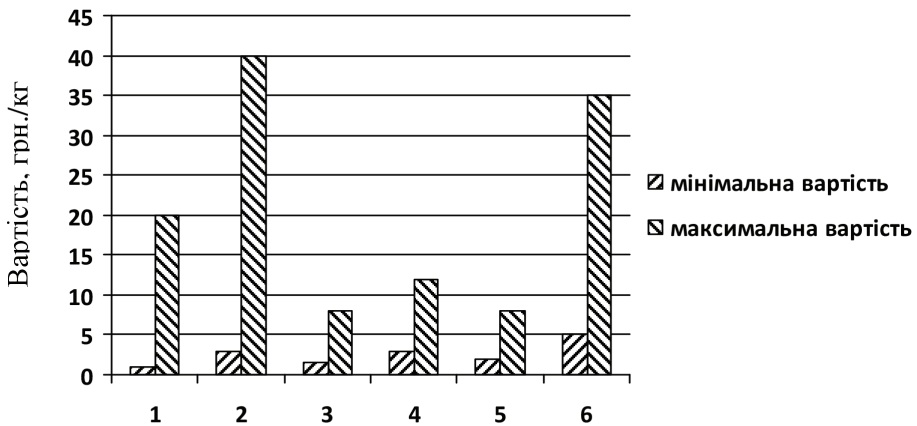
мання декоративних каменів, за походом можуть бути магматичними (граніти, гранодіорити, діорити, сієніти, габро, лабрадорити, діабазы, базальти, андезити, ріоліти, вулканічні туфи), метаморфічними (мармури, мармурити, гнейси, сланці, кварцити, родоніти, серпентиніти, тремоліти) і осадовими (пісковики, вапняки, доломіти, черепашники, конгломерати) [10, 11]. Для отримання декоративних природних каменів також можуть бути використані скельні гірські породи з декоративними властивостями гірничо-збагачувальних комбінатів і шахт України, а саме: амфіболіти, мігматити, кварцити смугасті червоні і світло-сірі, кварцити з амфіболом (піроксенем) неясносмугасті і сіросмугасті, доломіти, діабазы, граніти [12, 13].

Україна має велику кількість запасів декоративних природних каменів, які можна використовувати в ланд-

шафтному дизайні. Розподіл долі декоративних природних каменів різних країн, що відповідає пропозиціям на українському будівельному ринку, наведено на **рис. 1** [14].

Доля пропозицій українських декоративних природних каменів достатньо значна – 63%. Доля пропозицій декоративних природних каменів Греції й Італії є меншими і складають 20 % та 7 % відповідно. На долю пропозицій декоративних природних каменів інших країн (Албанії, Бельгії, Болгарії, Великобританії, Німеччини, Грузії, Індії, Ірану, Іспанії, Китаю, Марокко, Португалії, Туреччини) припадає біля 10 %.

Пропоноване декоративне природне каміння характеризується широким діапазоном кольорів, відтінків, візерунків, фактури, розмірів, а також форми. Кольори та відтінки можуть бути такими: білий, бежевий, каво-мо-

1 – граніту; 2 – мармуру; 3 – кварциту; 4 – вапняку;

5 – доломіту; 6 – пісковіку

Рисунок 3 – Вартість декоративних природних каменів з гірських порід

лочний, персиковий, пісочний, жовтий, рижий, коричневий, рожевий, червоний, малиновий, бордовий, оливковий, салатний, зелений, світло-сірий, сірий, темно-сірий, чорний тощо.

Декоративні природні камені за розмірами та формою розподіляються на такі основні типи: пісок природний і пісок з відсівів подрібнення, або крихта (0-5 мм); гравій (5-40 мм); щебінь (5-70 мм); бут, валун, глиба, плитняк (більше 70 мм). Розподіл долі декоративних природних каменів за розмірами та формою, що відповідає пропозиціям на українському будівельному ринку, наведено на **рис. 2** [14].

Більшість продукції (75 %), представлено декоративними природними каменями середнього розміру – гравієм і щебенем. На долю пропозицій дрібних декоративних природних каменів, тобто піску та крихти припадає

17 %. Доля пропозицій декоративних природних каменів крупних розмірів, тобто валунів, глиб, бутового каменю складає 8 %. Декоративні природні камені можуть бути обкатаними (пісок природний, гравій, гравійний щебінь, галтований щебінь, валун) і гострокутними (пісок з відсівів подрібнення або крихта, щебінь, глиба, бутовий камінь, плитняк). Рельєф поверхні може бути гладким або шорстким. На відміну від природної гладкості, декоративна гладкість може забезпечуватися за рахунок обробки – шліфування або полірування.

За видом вихідної гірської породи найбільш популярним і пропонованими є декоративні природні камені з мармуру та граніту. Також присутні декоративні природні камені з інших гірських порід – базальту, лабрадориту, андезиту, діориту, вулканічних лав і ту-

фів, цеоліту, вапняку, вапняку-черепашнику, доломіту, пісковіку, травертину, оніксу, кварциту, сланцю, гнейсу, мармуриту, тремоліту. Слід зазначити, що декоративні природні камені з осадових гірських порід (вапняку, вапняку-черепашнику, доломіту, пісковіку, травертину і т.д.) – це «теплі» камені, які відрізняються шаруватістю та пористістю. Завдяки своїм властивостям вони гармонійно поєднуються з рослинами, злегка підвищуючи лужність ґрунту. Основним, але суттєвим недоліком є відносна недовговічність. Декоративні природні камені з магматичних гірських порід (граніту, базальту, лабрадориту, андезиту, діориту і т.д.) характеризуються вищою міцністю, щільністю та довговічністю. Але ці камені є важкими та «холодними», можуть підкислювати ґрунт. Приблизно такими самими якостями характеризуються декоративні природні камені з метаморфічних гірських порід (мармуру, гнейсу, кварциту, сланцю і т.д.) [15].

Інформацію щодо діапазону цін на декоративні природні камені з різних типів гірських порід наведено на **рис. 3** [14].

Вартість декоративних природних каменів коливається в широкому діапазоні залежно від різних факторів: виду гірської породи, способів добування та обробки, форми та розмірів, експлуатаційних властивостей, зовнішнього виду та декоративності, рідкості, країни-виробника та компанії-виробника і т.д.

В цілому ж можна зазначити, що найдорожчими є декоративні природні камені з мармуру та пісковіку. Най-

дешевшими, порівняно з іншими, є декоративні природні камені з кварциту та доломіту.

Таким чином, декоративні природні камені як один із найперспективніших матеріалів для сучасного ландшафтного дизайну представлено на українському будівельному ринку в широкому діапазоні за різними ознаками. Вибір виду декоративного природного каменю залежить від багатьох факторів, основними з яких є призначення, декоративність, властивості, вартість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарнизоненко Т.С. Справочник современного ландшафтного дизайнера [Електронний ресурс] / Т.С. Гарнизоненко. – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 313 с. – Режим доступу: https://royallib.com/book/garnizonenko_t/ spravochnik_sovremennogo_landshaftnogo_dizaynera.html.
2. Залеская Л.С., Микулина Е.М. Ландшафтная архитектура: Учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. [Электронный ресурс] / Л.С. Залеская, Е.М. Микулина – М.: Стройиздат, 1979. – 240 с. – Режим доступу: http://books.totalarch.com/landscape_architecture_zalenskaya_mikulina.
3. Гудак В.А. Ландшафтный дизайн современного природного навколишнього середовища [Електронний ресурс] / В.А. Гудак // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – 2008. – №11. – С.46-55. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/had_2008_11_7.
4. Крижанівська Н.Я. Основи ландшафтного дизайну: Підручник [Електронний ресурс] / Н.Я. Крижанівська. – К.: «Ліра-К», 2017. – 218 с. – Режим доступу: http://eprints.kname.edu.ua/52069/1/2016_Печ_Підручник_Крижановская_Вотинов_Смирнова.pdf.

5. Дударець В.М. Особливості використання води і каміння в ландшафтному дизайні [Електронний ресурс] / В.М. Дударець // Мистецтвознавчі записки: Зб. наук. праць. – Вип. 19. – К.: Міленіум, 2011. – С. 227-232. – Режим доступу: https://iti.uu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/Osobliv_vikorist_vodi.pdf.
6. Коженевский С.Р. Применение природных каменных материалов в ландшафтном дизайне и строительстве [Текст] / С.Р. Коженевский. – К.: Издательство компании «Водоспад», 2010. – 160 с.
7. Фотоідей, як можна використовувати камені і валуни в ландшафтному дизайні [Електронний ресурс] / Сайт «Raspberry». – Режим доступу: <https://uk.bornpottytrained.com/5342-35-photos-how-to-use-stones-and-boulders-in-landscape.html>.
8. Натуральный (природный) камень в ландшафтном дизайне: разнообразие и варианты использования декоративного камня [Електронний ресурс] / Сайт «УкрСад». – Режим доступу: <http://ukrsad.org/naturalnyj-prirodnyj-kamen-v-landshaftnom-dizajne.html>.
9. ДСТУ Б В.2.7-138:2007 ГОСТ 22856-89, MOD) Щебень, гравій та пісок декоративні з природного каменю. Технічні умови.
10. Михайлов В.А., Виноградов Г.Ф та ін. Неметалічні корисні копалини України: Підручник. [Текст] / В.А. Михайлов, Г.Ф. Виноградов, М.В. Курило, Л.С. Михайлова, В.В. Шунько, В.І. Шевченко, О.В. Грінченко, О.Л. Гелета, Д.М. Щербак. Видання 2-е, виправлене і доповнене. – К.: ВЦ «Київський університет», 2007. – 503 с.
11. Гелета О.Л. Використання природного камення у ландшафтному дизайні [Електронний ресурс] / О.Л. Гелета, В.М. Сутова // Коштовне та декоративне камення. – 2012. – №2. – С.18-26. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ktdk_2012_2_6.
12. ДСТУ Б В.2.7-102-2000 Щебень і пісок декоративні із скельних гірських порід гірничо-збагачувальних комбінатів і шахт України. Технічні умови.
13. Дворкин Л.И., Дворкин О.Л. Строительные материалы из отходов промышленности [Текст] / Л.И. Дворкин, О.Л. Дворкин. – Ростов на Дону: Изд-во «Феникс», 2007. – 368 с.
14. Ландшафтный камень в Украине [Електронний ресурс] / Всеукраинский торговый центр в интернете prom.ua. – Режим доступу: <https://prom.ua/Landshaftnyj-kamen>.
15. Нехуженко Н.А. Основы ландшафтного проектирования и ландшафтной архитектуры: Учебное пособие, 2-е изд., испр. и доп. [Электронний ресурс] / Н.А. Нехуженко. – СПб.: Питер, 2011. – 192 с. – Режим доступа: <http://science.totalarch.com/book/3304.rar>.

KOMPONENT LEKSYKALNY W NAUCZANIU JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

Ludmiła Pietruszka

Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny imienia Iwana Franki w Drohobyczu

Słowa kluczowe: język polski, język obcy, nauczanie słownictwa, kompetencja leksykalna, komponent leksykalny, zasób leksykalny.

Uwagi wstępne. Opanowanie języka polskiego jako obcego, podobnie jak każdego innego języka, nie może odbyć się bez znajomości odpowiedniego słownictwa, które jest kluczowym elementem w rozumieniu oraz budowaniu wypowiedzi. Żeby poprawnie sformułować wypowiedz w języku obcym, osoba ucząca się musi poznać dużą ilość słów, które „da się określić jako zbiór leksykalnych jednostek językowych” [6, s. 16], natomiast „znajomość jak najszerzej warstwy leksyki staje się szczególnie ważna, gdyż głównym celem nauki języka obcego jest nie tyle budowanie i rozumienie gramatycznie poprawnych wypowiedzi, ile sprawne posługiwanie się systemem językowym, czyli umiejętność tworzenia płynnych, spójnych, adekwatnych do sytuacji wypowiedzi, zgodnych z normami gramatycznymi i konwencjami społeczno-kulturowymi” [7, s. 75]. Należy zauważyć, że dla osoby, która tylko zaczyna opanowywać język polski, ważniejsza jest warstwa leksykalna niż gramatyka, ponieważ skuteczność komunikacyjna w dużej mierze zależy od znajomości słów. Trudno nie zgodzić z stwierdzeniem, że „nieznajomość odpowiedniego słownictwa najczęściej uniemożliwia sformułowanie wypowiedzi – brak znajomości reguł grama-

tycznych przeważnie ją zakłóca lub zniekształca” [7, s. 75]. Dziś w praktyce nauczania języka polskiego jako obcego co raz bardziej popularna staje się metoda komunikacyjna, której celem jest m. in. nauczanie słownictwa, ponieważ „nowoczesne nauczanie języków obcych – też języka polskiego – to obecnie rzadko już tylko pamięciowe opanowywanie gramatycznych teorii i wykonywanie odpowiednich ćwiczeń utrwalających. Życie językowe toczy się bowiem w komunikacji, w sferze kontaktów między ludźmi” [4, c. 6].

Stan badań. Przez długie lata kompetencja leksykalna była odbierana jako część kompetencji gramatycznej. Kontekst słownictwa w nauczaniu języka polskiego jako obcego pozostawał poza głównym nurtem zainteresowań w praktyce i literaturze metodycznej. Obecnie w dydaktyce języków obcych zostały wypracowane efektywne zasady nauczania słownictwa. Zagadnienie nauczania leksyki stało się przedmiotem badań naukowych oraz opracowań zarówno teoretycznych, jak i praktycznych H. Komorowskiej, A. Seretny, E. Lipińskiej i wielu innych polskich językoznawców.

Celem niniejszego badania jest kwestia dotycząca miejsca i znaczenia kom-

ponentu leksykalnego w procesie nauczania języka polskiego jako obcego.

Przedmiot rozważań stanowi słownictwo pojmowane jako kluczowe ogniwo kompetencji leksykalnej, która jest ważną częścią kompetencji komunikacyjnej.

Część główna. Jak zaznacza się w założeniach Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego, „językowe kompetencje komunikacyjne to kompetencje pozwalające uczestnikowi życia społecznego działać za pomocą środków językowych” [1, s. 20]. Istotnym więc jest zastanowienie się nad tym, co sobą przedstawia kompetencja leksykalna. Do podjęcia rozważań w tym zakresie trzeba wyjść od wyjaśnienia pojęcia. Jak zauważa T. Piotrowski, „[...] kompetencja leksykalna to zestaw umiejętności, nie zaś posiadanie w pamięci struktur, pojęć itp.” [6, s. 121]. Umiejętności, które mają się składać na kompetencję leksykalną, zostały przedstawione w 1976 r. przez J. Richardsa. Był to wykaz umiejętności rodzimego użytkownika języka. T. Piotrowski jednak zaznacza, że „opis ten dotyczy leksykonu jako struktury statycznej, nie dynamicznej” [6, s. 121].

W Europejskim systemie opisu kształcenia językowego kompetencja leksykalna została zdefiniowana jako „znajomość i umiejętność użycia słownictwa danego języka” [1, s. 101]. Według ESOKJ [1, s. 101] na kompetencję leksykalną składają się elementy zarówno leksykalne, jak i gramatyczne. Do elementów leksykalnych należą: – stałe wyrażenia – złożone z kilku słów zwroty, używane i zapamiętywane jako całość, takie jak: utarte formuły, zazwyczaj używane jako bezpośrednie eks-

ponenty funkcji językowej, np.: formuły powitalne, przysłowia, archaizmy; wyrażenia idiomatyczne (semantycznie niezrozumiałe metafory, porównania); szablonowe zwroty; inne stałe związki wyrazowe, takie jak wyrażenia czasownikowe czy przymiolkowe; stałe skonwencjonalizowane związki syntagmatyczne (kolokacje);

– pojedyncze słowa – dane słowo może mieć wiele różnych znaczeń (polisemia). Pojedyncze słowa stanowią elementy kategorii otwartych, np.: rzeczownik, czasownik, przymiotnik, przysłówki; mogą też reprezentować zamknięte zbiory leksykalne, np.: dni tygodnia, nazwy miesięcy, miary i wagi itp.). Elementy gramatyczne należą do zamkniętych zbiorów słów, np.: zaimki (wskazujące, osobowe, pytające, dzierżawcze), przymioki, spójniki, partykuły.

Nietrudno też zauważyć, że należy rozgraniczać dwa pojęcia, takie jak „kompetencja leksykalna” i „znajomość słów”. Otóż znajomość słów – to zasób leksykalny, ogół wyrazów danego języka, który jest potrzebny człowiekowi, aby sprawnie wypowiadać się i rozumieć wypowiedzi innych. Jednak uczącemu się języka polskiego jako obcego, aby sformułować wypowiedź, nie jest potrzebna znajomość całego zasobu polszczyzny. Jak mniemamy, opanowanie całego bogactwa polskiego zasobu leksykalnego jest niemożliwe. Uczący się przyswaja i użytkuje leksykę postępowo, według wynikających potrzeb porozumiewania się z otoczeniem, w wypowiedziach na tematy przewidywane w programie nauczania, w swobodnym komunikowaniu się na lekcji itp. Kompeten-

cja leksykalna jest częścią kompetencji lingwistycznej, definiowana jako znajomość zasobu, za pomocą którego możemy przekształcić jednostki leksykalne w logiczne wypowiedzi. Należy również podkreślić, że nie sposób całkowicie obejść się bez znajomości reguł gramatycznych: uczący się języka polskiego jako obcego musi poznawać i zapamiętywać jednostki leksykalne, ale też poprawnie i skutecznie posługiwać się nimi.

Celem nauczania słownictwa jest wzbogacanie zasobu leksykalnego uczących się, służące wyrażaniu treści z katalogu tematycznego i realizowanie funkcji komunikacyjnych. Słusznym jest twierdzenie, że „celem nauki polskiego jest mówienie w tym języku” [2, s. 9]. Dziś, jak zauważa H. Komorowska, „gdy podstawowym celem nauki jest umiejętność skutecznego porozumiewania się i dążymy do rozwinięcia u uczniów kompetencji komunikacyjnej, słownictwo odgrywa w nauczaniu bardzo dużą rolę. Dzieje się tak dlatego, że umiejętność przekazu informacji jest najsilniej uzależniona od poziomu opanowania słownictwa. To właśnie braki leksykalne najsilniej uszkadzają, a niekiedy wręcz blokują przekaz. Znacznie mniejszą rolę odgrywa fakt, czy wypowiedź jest poprawna gramatycznie, czy też nie” [3, s. 151]. Z dotychczasowych rozważań wynika, iż „blokada komunikacji to najczęściej skutek nieznaności potrzebnego słownictwa” [3, s. 151]. Żeby efektywnie nauczać słownictwa i kształtować kompetencję leksykalną, należy uwzględnić m. in. aspekt motywacyjny – uczący się musi mieć motyw, adekwatny do celów i zadań na-

uczania, tzn. podejmowanie konkretnych działań, realizacja zamierzeń, ustalenie odpowiedniego planu, samorozwój i rozwijanie zainteresowań, uświadomienie potrzeb i wartości, wreszcie chęć porozumienia się w języku obcym oraz aspekt kognitywny, gdzie ważną rolę odgrywają takie komponenty uczenia się, jak: myślenie, pamięć, uwaga. Jest to m. in. przyswajanie i gromadzenie słownictwa, znajomość i wykorzystanie określonego zasobu leksykalnego języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych itd.

Warto nadmienić, że nauczanie nowego słownictwa obejmuje 3 etapy: wprowadzanie, utrwalanie, powtarzanie. H. Komorowska trzeci etap prezentuje nie tylko jako powtarzanie, ale i „utrwalanie słownictwa wcześniej opanowanego” [3, s. 152]. Proces nauczania należy rozpocząć od wprowadzania nowego słownictwa oraz objaśniania osobom uczącym się odcieni znaczeniowych słów. Nowe słowa można wprowadzać na różne sposoby, np.: wyjaśniając znaczenie wyrazów za pomocą ilustracji, rysunków, przedmiotów, używając gestów, mimiki, krótkich historyjek, na podstawie kontekstu, za pomocą synonimów oraz antonimów, nie mniej ważna jest też praca ze słownikiem. Nową leksykę można też utrwalac w różny sposób: powtarzając słowa, zapisując je na tablicy, również poprzez układanie zdań, dialogów, odgrywanie scenek komunikacyjnych z użyciem nowej leksyki. W celu utrwalania słownictwa można zastosować ćwiczenia ortograficzne, tematyczne, gramatyczne, leksykalno-frazeologiczne, korzystać z tekstów, nagrań, zabaw języ-

kowych itd. Powtarzanie nowego słownictwa to przede wszystkim powracanie do wykonanych wcześniej ćwiczeń, przeczytanych tekstów, przesłuchanych nagrań itp. Do wyżej powiedzianego warto też dodać, że „zasób słownictwa uczącego się poszerza się podczas ćwiczeń wszystkich umiejętności” [4, c. 136], a prezentacja leksyki powinna odbywać się zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej. Należy wspomnieć, że pomocą dla osób uczących się języka obcego mogą być słowniki, nazywane słownikami pedagogicznymi. Jak zaznacza T. Piotrowski, są one „przeznaczone specjalnie dla uczących się języka obcego” [6, s. 118], a „[...] zadaniem słownika pedagogicznego jest umożliwienie jego użytkownikowi poprawnego zachowania językowego” [6, s. 121].

Z dotychczasowych rozważań wynika, że znaczenie leksyki w nauczaniu języka obcego wyraźnie wzrosło. Obecnie w nauczaniu języka polskiego jako obcego słownictwo jest kluczowym elementem kompetencji komunikacyjnej, ponieważ skuteczne porozumiewanie się nie może odbyć się bez znajomości odpowiedniej leksyki języka docelowego. Trzeba także zastrzec, że przekaz informacji jest uzależniony od poziomu opanowania słownictwa, z czego wynika, iż należy regularnie pracować nad wzbogacaniem zasobu leksykalnego uczących się. Można też dodać, że znajomość i przyswajanie „odpowiedniego zasobu leksykalnego ma znaczenie szersze: umożliwia bowiem rozwój wszystkich sprawności językowych” [5, s. 81], co znaczy, że podsystemy języka, chociaż i mają swoją specyfikę, są wza-

jemnie powiązane. Z wyżej powiedzianego jasno wynika, że żadna z nabywanych sprawności nie może obejść się bez wystarczającej znajomości warstwy leksykalnej języka obcego.

Wnioski. Zaprezentowana analiza pozwala na wyciągnięcie kilku istotnych wniosków:

- podstawowym celem nauczania języka polskiego jako obcego jest „rozwijanie kompetencji komunikacyjnej uczących się, definiowanej jako umiejętność posługiwania się systemem językowym w konkretnych sytuacjach” [7, s. 15];

- słownictwo jest ważną składową, zajmuje centralne miejsce w nauczaniu języka polskiego jako obcego oraz odgrywa ważną rolę w kształtowaniu umiejętności komunikacyjnych;

- należy systematycznie pracować nad wzbogacaniem leksyki obcojęzycznej uczących się oraz uczyć słownictwa na każdym zajęciu: „jeżeli nie znamy słów – nie znamy języka!” [4, s. 136];

- treści leksykalne powinny być szczególnie dobierane (też do poszczególnych poziomów biegłości językowych);

- utrwalanie i poszerzanie słownictwa poprzez sprawności językowe jest najskuteczniejszą metodą opanowania obcojęzycznej warstwy leksykalnej.

Oddzielne omówienia wymaga zagadnienie słownictwa z uwzględnieniem sprawności językowych, takich jak słuchanie, mówienie, czytanie, pisanie, na co warto zwrócić uwagę podczas dalszych badań.

Bibliografia

1. Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie. Warszawa: Wydawnictwa Centralne-

-
- go Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli, 2003. 221s.
 2. Foland-Kugler M. Uczymy polskiego na Wschodzie. Poradnik metodyczny. Warszawa: Wydawnictwa CODN, 2001. S. 9.
 3. Komorowska H. Metodyka nauczania języków obcych. Warszawa: Fraszka Edukacyjna Sp. z o. o., 2015. Dodruk do wyd. I. S. 151 – 164.
 4. Кравчук А., Ковалевський Є. Методика викладання польської мови. Мова і культура в полоністичній дидактиці в Україні. Підручник для вищих навчальних закладів. Київ: Фірма «Інкос», 2017. С. 6, 136.
 5. Lipińska E., Seretny A. Ortografia a słownictwo – razem czy osobno? [w] Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym, red. A. Seretny, E. Lipińska. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2008. S. 81.
 6. Piotrowski T. Z zagadnień leksykografii. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1994. S. 16, 118-121.
 7. Seretny A., Lipińska E. ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, 2005. S. 15, 75-105.

ФОРМООБРАЗНИЙ ПІДХІД В ДОСЛІДЖЕННІ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Храменок Л. О.

викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти

КЗ Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Віртуальна реальність перетворює математичні абстракції в візуальні образи. Змінюючи об'єкт за допомогою технічних інструментів (комп'ютерних технологій) ми позбавляємо реальні об'єкти онтологічної визначеності. Як відмічає Л. М. Нікітін «віртуальні образи перебувають у просторі та часі, але це просторово-часові відносини особливого роду. Вони існують тільки для людини, яка має доступ до інформації, що закладена в комп'ютерну систему. При цьому, враховуючи, що одні властивості та ознаки віртуальних образів легко відокремлювані від інших, просторово-часові відносини, настільки унікальні й неповторні в об'єктивній дійсності, у віртуалістиці є вільними. Вони локалізовані, мають не об'єктивний, а ситуативний характер. Їх докладають (домислюють) до віртуальних образів, але не взаємодіють з ними» [4, с. 47 – 48].

Різним аспектам феномену віртуальної реальності присвячено значна кількість наукових робіт вітчизняних і зарубіжних науковців. Так, історико-теоретичний аспект феномену віртуальної реальності досліджується у працях Ф. Хемміта, М. Хайма, Дж. П. Барлоу. На основі історичного та концептуальних підходів в рамках віртуальної проблематики досліджуються

багатозначність термінів «віртуальність» та «віртуальний», а також створюються нові терміни на їх основі.

Найчастіше в сучасній літературі в межах віртуальної проблематики виділяють такі сучасні теоретичні підходи як:

- *хвильовий*. Відомий американський соціолог і культуролог Елвін Тоффлер започаткував даний підхід. На його думку розвиток суспільства відбувається хвильоподібно;
- *диференціальний*. Впровадив у науковий обіг Ж. Дельоз. На його думку віртуальне – це властивість ідеї. В межах даного підходу реальність віртуального – це реальність імплікаційного, скритого змісту об'єкта. Реальність віртуального та віртуальна реальність – це різні поняття. Так як віртуальна реальність – це деяка межа актуалізації смислу;
- *поліонтичний*. М. А. Носов став родоначальником даного підходу, який передбачає множини реальностей. Віртуальна реальність має ряд властивостей: погодженість, актуальність, автономність, інтерактивність;
- *суб'єктивний*. Розробив І. Г. Корсунцев. Суть суб'єктивного (віртуального) розвитку полягає в

створенні із інформаційного шуму, у хаосі смислової впорядкованості, виникнення образів, понять, знаків та знакових систем, знань, які є ресурсами суб'єкта.

Метою даної статті є виділення формообразного підходу до дослідження віртуальної реальності.

Крім основних концептуальних підходів можна виділити формообразний підхід побудований на міждисциплінарних дослідженнях, в якому предметом дослідження виступає віртуальна формообразність. Також досить доречним є розгляд наступних визначень абстракція, астрали, віртуальна формообразність.

- Абстракція (від лат. abstraction) означає «відвертання». Тобто «абстракція» означає – «далекий від (реальної) дійсності». І взагалі, «будь-яке пізнання взагалі пов'язане з процесами абстракції. Без них неможливе розкриття сутності, проникнення в глибину предмета. Розчленування предмета та виділення в ньому суттєвих сторін, усесторонній аналіз їх в «чистому» вигляді – все це результат абстрагуючої діяльності мислення»[1, с. 5].
- Астрали (від грец. astron) означає «далека зірка», «далеке світило». Також слово астра – це ще і квітка без запаху та з надзвичайно яскравим забарвленням. Якщо розглядати термін «астра» як частину складних слів, таких як, астрономія, астероїд, астрологія.

То цей термін відноситься до неземного походження, космосу. Тобто можна надати терміну «астральний» визначення – досить далекий і відмінно красивий, поряд з цим містичний, зоряний, потусторонній.

- Віртуальна формообразність – це деяка просторова мозаїка, побудована за рахунок абстракцій, тобто певних умовних знаків, які ми носимо в своїй голові, створена за допомогою комп'ютерних технологій, засіб занурення в віртуальну реальність, шляхом формотворення багатоваріантних просторових пластичних рішень.

В межах даного підходу можна виділити такі види віртуальної формообразності:

- форми живої природи;
- форми неживої природи.

Структура цього підходу така, що образ сприймається таким який він є завдяки його формі, яка визначає її визначеність, допомагає в створенні характеристики цього образу, та є необхідною умовою його знаходження. Певна фігура має відносно тілесний і культурний контекст, або відноситься до людської «саме тут і зараз» присутності, тобто відноситься до контексту життєвого світу.

За допомогою віртуальної формообразності, ми можемо створювати картини, зовнішньо майже невидимі, предметно непізнані, але такі які відкривають невидиму картину світу в геометричних і астральних знаках, їх

ритмами. Тобто створити картину не списану з натури, а створену самою людиною, тобто її розумом.

Якщо розглянути часовий аспект в системі віртуальної реальності, яка має зворотну властивість, то завдяки віртуальній реальності можна з точністю в свідомості людини відновити ті події, які вже відбулися. Це говорить про те, що немає нічого незворотного для людської свідомості. Якщо брати до уваги вплив часу на середовище віртуальної реальності, то «час в якості внутрішнього споглядання та пріоритету перед простором, він відіграє роль з'єднувального кільця між почуттями та розумом. У функції часу є трансцендентна схема, яка здійснює синтез різноманітності на рівні уяви, що є фігурним синтезом, без якого неможливий синтез свідомий, який здійснюється за допомогою теорії... Принцип «часу» одержує повну автономію. Час не тільки не розглядається по аналогії з простором, як це було інколи в античній, а особливо в середньовічній філософії, оскільки остання розуміла час і простір суцього як признаки тварності, – навпроти, він протипоставляється простору, і його головною характеристикою стає необоротність» [2, с. 454 – 455]. За допомогою віртуальної формообразності ми не тільки можемо наочно побачити зворотність віртуальної реальності, а і впливати на час на його швидкоплинність. Наприклад, на мраморі під дією електронних процесів створюється тектонічний зріз, але це відбувається на протязі багатьох мільйонів років. Але такі тектонічні

зрізи можна створити в абстрактному світі астральних форм структурного простору. Все це можна створити за допомогою комп'ютера.

Віртуальна формообразність – це створення трьохмірного об'єкту за допомогою двомірної площини малюнка шляхом перетворення математичних абстракцій в візуальні образи.

Теорія цього методу полягає в збереженні відносного ізоморфізму зображення до графічних візуалізацій які не аналогічні тим об'єктам які ми сприймали спочатку, але мають бути переосмислені за допомогою діаграм схем. Практика ж полягає у створенні тенденції зміни об'єкту за допомогою технічних інструментів (комп'ютерних технологій).

З одного боку формообразність властива реально існуючим матеріальним речам, але в той же час позбавлена тієї онтологічної завантаженості що є у реальних об'єктах. Отже, дослідженню віртуальної реальності в різних областях наукового знання сприяє поглибленню та розвитку цих галузей, а також сприяє розвитку світової філософської думки. Як зазначає Л. М. Нікітін «Світ віртуальності – ще один прорив людини в сферу невідомого. Залучаючи в орбіту своєї дії мільйони людей, віртуалістика стала важливою характеристикою людського буття, його «руководною» формою» [3, с. 12].

Таким чином, віртуальна реальність дає змогу краще зрозуміти внутрішній світ людини, дослідити її різноманітні здібності, що тим самим допоможе їй у самовдосконаленні. Саме завдяки віртуальній реальності ми

маємо змогу подивитись на себе збоку, переглянути свою поведінку в різних можливих світів.

Можливо, дійшовши до певного стадії розвитку віртуологія відокремиться в новий науковий напрямок.

Література

1. Абстракция. Философский словарь / Под ред. И. Т. Фролова. 5-е изд. Москва: Политиздат, 1987. С. 5.
2. Гайденко П. П. Время в философии нового времени. Новая философская энциклопедия: в 4 т. Т. 1. Москва: Мысль, 2000. С. 453 – 457.
3. Нікітін Л. М. Віртуальна реальність як новий вид людського буття. Вісник Донецького державного університету економіки і торгівлі. Гуманітарні науки. Донецьк: ДонДУЕТ, 2000. № 5. С. 9-12.
4. Нікітін Л. Віртуальна реальність як соціальне. Філософська думка. 1999. №6. С. 43 – 57.